

Aikuis-Malike · Tuula Puranen

ULOS TALOSTA, POIS PIHASTA

Aikuis-Malikkaan toimintavälinekoulutus huhtikuussa 2008.

Raportti osallistujien koulutusta koskevasta arvioinnista.

Tuula Puranen
Ulos talosta, pois pihasta

Aikuis-Malikkaan toimintavälinekoulutus huhtikuussa 2008.
Raportti osallistujien koulutusta koskevasta arvioinnista.
25.2.2009

VALOKUVAT Janne Ruotsalainen
Aikuis-Malikkaan kaksi ensimmäistä Ulos talosta,
pois pihasta -verkostokoulutusta, joissa perehdyttiin
toimintavälineiden tarjoamiseen osallistumisen mahdollisuuksiin.
Koulutukset pidettiin 23. – 24.4. ja 28. – 29.4. 2008 Tampereella.

PAINO Painohäme 2011

ISBN 978-952-9777-75-4

KANSI Heli Kauppinen ja Ursula Varmio Aikuis-Malikkaan
toimintavälinekoulutuksessa Tampereen Niihamassa 2008.
Kuvaaja Janne Ruotsalainen.

JULKAISIJA Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
Aikuis-Malike-projekti
Sumeliuksenkatu 18 B 3.krs
33100 Tampere
www.malike.fi

Sisältö

Vauhdin hurmaa ja vapauden tunnetta – alkusanat

1. Palaute toimintavälinekoulutuksesta	6
Mikä koulutuksessa oli parasta; mitä se antoi sinulle?	6
Mitä jäit kaipaamaan? Miten kehittäisit koulutusta, esimerkiksi muuttaisit sitä?	8
Yhteenvetotaulukko	12
2. Omat ja muiden toimijoiden koulutustarpeet	13
Millaisia koulutuksia arvioit tarvitsevasi jatkossa?	13
Millaisia koulutustarpeita arvioit alueellasi olevan?	14
Oletko kiinnostunut kokoamaan tai organisoimaan verkostoa alueelliseen koulutukseen?	14
Yhteenvetotaulukot	17
3. Toimintavälineiden hyödyntäminen nyt ja tulevaisuudessa	19
"Opetin meidän työntekijöille pyörän käyttöä"	19
Miten olet hyödyntänyt koulutuksen antia käytännössä?	19
Miten aiot hyödyntää koulutuksen antia tulevaisuudessa?	21
Yhteenvetotaulukko	23
4. Toimintavälineiden vuokraaminen koulutuksen jälkeen	24
Oletko vuokrannut toimintavälineitä Malike-vuokraamosta koulutuksen jälkeen? Mitä välineitä?	24
5. Koulutuksen tarjoama hyöty välineiden käyttämisessä	26
Millaista hyötyä koulutuksesta oli välineitä käytettäessä?	26
6. Toimintavälineiden vuokraaminen mahdollistaa pääsyn ja osallisuuden	28
Mitä välineiden vuokraaminen mahdollisti?	28
7. Arkista liikkumista lisäävät välineet ja ratkaisut	31
Millaiset apu ja toimintavälineet tai ratkaisut lisääisivät asiakkaittesi tai perheenjäsenesi arkista liikkumista?	31
8. Toimintavälineiden vuokraamisen ja käyttämisen esteitä ja edistäjiä	34
Millaisia esteitä koet olevan toimintavälineiden vuokraamiselle/käyttämislle? Mikä/mitkä seikat mahdollistaisivat toimintavälineiden vuokraamisen jatkossa?	34
Yhteenvetotaulukko	38
9. Yhteenveto koko raportista	39
Liite Toimintavälinekoulutuksen arviointi, haastattelujen kysymysrunko	40

Vauhdin hurmaa ja vapauden tunnetta – alkusanat

Taustaa

Aikuis-Malike on tarkoitettu arkiliikkumisessa ja harrastamisessa paljon tukea käyttävälle aikuisille, jotka tarvitsevat toimimisen tueksi toista ihmistä sekä tarkoituksenmukaisen toimintavälineen. Toimintavälinekoulutukset on suunnattu työntekijöille, ammattilaisille ja lähi-ihmisille. Tavoitteena on edistää vaikeavammaisten ihmisten arkista liikkumista ja osallistumisen mahdollisuuksia kotija asuinympäristössä. (Lähde: www.malike.fi, lainattu 23.2.2009.)

Haastateltavilta kysyttiin lyhyesti syytä koulutukseen osallistumiselle. Motiivit ovat tiivistettävissä muutamaan lähtökohtaan. Ensimmäkin osallistumisella haluttiin ylläpitää omaa osaamista ja ammattitaitoa. Toiseksi haluttiin tutustua uusiin toimintavälineisiin ja saada lisäkoulutusta. Kolmanneksi haluttiin löytää ratkaisuja tiettyjen ihmisten, kuten oman lapsen tai asuntolan asukkaana liikkumisen ja osallistumisen lisäämiseksi joko ylipäätään tai tietyn tavoitteen saavuttamiseksi. Tällainen tavoite on esimerkiksi luontoon pääseminen.

Ammattilaisten koulutuksen maksoi työnantaja ja koulutus luettiin työajaksi. Perheiden vanhemmat kustansivat koulutuksen enimmäkseen itse ja osallistumista varten saatettiin joutua ottamaan töistä vapaata.

Raportin tarkoitus

Raportissa tarkastellaan Aikuis-Malikeen toimintavälinekoulutukseen huhtikuussa 2008 osallistuneiden henkilöiden arviota koulutuksesta. Koulutukset järjestettiin

23.–24.4. ja 28.–29.4. Tampereella, ja niissä oli yhteensä 19 osallistujaa. Raportissa luotillaan toimintavälinekoulutuksen merkitystä sekä varsinaisen koulutuksen että toimintavälineiden kautta.

Aineisto

Aineisto, johon raportti perustuu, muodostuu etukäteen laadittua kysymysrunkoa (liite 1) noudattaneista haastatteluista. Haastatteluihin osallistuivat yhtä lukuun ottamatta kaikki toimintavälinekoulutukseen osallistuneet henkilöt, eli 18 haastateltavaa. Haastateltavista 14 oli ammattilaisia, joista kolme toimi oman työnsä ohella myös Malikevuokraamon työntekijänä. Neljä haastateltavaa kuului lähi-ihmisiin, kuten myös haastateltavista kieltäytynyt henkilö.

Tapasin yhdeksän haastateltavaa kasvokkain ja nauhoitin haastattelut. Loput yhdeksän haastattelin puhelimitse. Puhelinhaastatteluista tein muistiinpanot kysymysrungosta tekemälleni lomakkeelle (liite 2). Kysymysrungossa ja lomakkeessa ovat samat kysymykset, lomakkeessa ne vain on sijoiteltu niin, että kysymysten alla on tilaa vastausten kirjaamiseen. Lomakkeet kirjoitin puhtaaksi ja haastattelunauhat litteroin.

Aineiston keräämisen yhteydessä puhutaan kylläntymisestä. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa vastauksissa alkavat toistua samat asiat eikä uutta juuri ilmene. Tässä aineistossa kylläntyminen tapahtui hieman ennen puoliväliä, eli noin 7.–8. haastattelun kohdalla.

Raportin jäsentely

Raportoin aineiston osapuilleen kysymysrungon mukaan. Raportti alkaa koulutuksen arvioinnilla. Haastateltavat pohtivat, mikä koulutuksessa oli parasta ja miten he sitä kehit-

täisivät. Tämän jälkeen tarkastellaan osallistujien omia sekä heidän alueillaan ilmeneviä koulutustarpeita. Seuraavaksi haastateltavat kertovat, kuinka kiinnostuneita he olivat kokoamaan ja organisoimaan verkostoa Aikuis-Malikeen alueellisiin koulutuksiin. Koulutusteema päättyy haastateltavien kuvailuun siitä, kuinka he ovat hyödyntäneet koulutusta ja aikovat sitä tulevaisuudessa hyödyntää.

Koulutukseen keskittyvän osan jälkeen siirrytään tarkastelemaan koulutuksen ja toimintavälineiden liitoksia osallistujien arvioimina. Tarkastelemme, mitä toimintavälineitä koulutuksen osallistujat ovat huhtikuun 2008 jälkeen vuokranneet, mitä hyötyä heille oli koulutuksesta toimintavälineiden käyttämisessä ja mitä toimintavälineiden vuokraaminen teki mahdolliseksi. Lopuksi pohditaan, mikä lisäksi erityistä tukea liikkumiseen tarvitsevien ihmisten arkiliikkumista sekä eritellään toimintavälineiden vuokraamisen esteitä ja edistäjiä.

Olen käyttänyt runsaasti aineistosta poimittuja sitaatteja. Niiden tarkoitus on omalta osaltaan kuljettaa raportin ”juonta” eteenpäin. Sitaatit on valittu kuvaamaan mahdollisimman hyvin puheena olevaa asiaa. Joitakin sitaatteja olen stilisoinut jättämällä täytesanoja pois. Jos hyvin moni haastateltava on tahollaan muotoillut saman asian, olen yhdistellyt heidän viestinsä yhteen ja samaan sitaattiin. Anonymiteetin varmistamiseksi olen jättänyt sitaattien perästä pois kaikki puhujaa/puhujia kuvaavat tiedot. Perustelen menettelyä sillä, että toimintavälineympyröissä piirit ovat pienet, ja siksi yksittäiset ihmiset voivat olla tunnistettavissa vaatimattomistakin vihjeistä.

Kunkin osion perässä on joko sanallinen yhteenveto tai yhteenvetotaulukko. Myös raportti kokonaisuudessaan päättyy yhteenvedon.

1. Palaute toimintavälinekoulutuksesta

”Parasta oli koota, purkaa, pakata ja kokeilla välineitä itse”

Kun haastateltavan arvioivat huhtikuussa 2008 järjestettyä koulutusta ruusut ja risut -menetelmällä, koulutuksen keskeiseksi anniksi nousee toiminnallisuus – itse tekeminen, kokeileminen – ja konkreettisuus. Koulutuksen kehittämistä keskusteltaessa korostui ajan merkitys: toimintavälineisiin tutustumiseen ja niiden kokeilemiseen pitää olla riittävästi aikaa, jotta kaiken haluamansa ehtii sisäistää rauhassa. Kiireessä on vaikea oppia.

Mikä koulutuksessa oli parasta; mitä se antoi sinulle?

Haastattelujen perusteella koulutuksessa oli parasta henkilökohtainen tutustuminen toimintavälineisiin, niiden kokoaminen ja purkaminen sekä kokeileminen maastossa. Jokainen pääsi kokeilemaan toimintavälineitä itse, eikä kenenkään tarvinnut seurata sivusta; toisin sanoen haastateltavien mielestä ryhmän koko oli sopiva. Tärkeää oli myös, että välineitä testattiin maastossa, luonnon keskellä, eikä esimerkiksi helppokulkuisessa puistossa tai asfaltoidulla takapihalla.

Niin, kyllähän sen maastossa oikeesti testaaminen oli se paras juttu.

Haastateltavat kokivat hyväksi myös sen, että kurssilla oli muita ammattilaisia, joiden kanssa saattoi vaihtaa tietoja, kokemuksia ja vinkkejä – eikä vain niistä välineistä, joita koulutuksessa käsiteltiin, vaan myös muista mieltä askarruttavista kysymyksistä. Eräs haastateltava kertoi, että vaikka koulutuksessa ei nyt kokeiltu vesillä liikkumisen ratkaisuja, hän sai senkin aihepiiriin neuvoja, kunhan vain kysyi.

Koulutuksessa koettiin niin ikään hyväksi, ettei asioita tarjailtu valmiina, vaan omiakin hoksottimia sai ja piti käyttää. Kurssilaiset inspiroivat toisiaan hoksaamaan, keksimään ja ideoimaan lennokkaastikin. Todettiin, että ei tarvitse tyytyä vain olemassa oleviin välineisiin sellaisinaan, vaan muiden kanssa voi

mieltä ja vaihtaa tietoja esimerkiksi niiden soveltamisesta ja tuunaamisesta.

Että mitä pystyy niillä välineillä tekemään ja mikä on koko tää vuokrausysteemi. Ja se mikä oli hyvä, niin ei välineitten ei aina tarvi olla niin viimeisen päälle hienoja, vaan että toimitaan just näillä omilla systeemeillä, ja välineitä voi tehdäkin, voi soveltaa. Vähän mielikuvitusta, saatavilla olevia välineitä ja sen mukaan sitten.

Koulutuksen ilmapiiriä pidettiin hyvänä, rakentavana ja rohkaisevana. Monia miellytti lähtökohta, eli se, ettei ajateltu minkään olevan mahdotonta, vaan pohdittiin, miten jokin pulma ratkaistaan ja tavoitteisiin päästään.

Maastoa, jossa toimintavälineiden käytännön kokeilu tapahtui, pidettiin riittävän monipuolisena. Hankalien maastonpaikkojen ansiosta jouduttiin ratkomaan myös liikkumiseen ja etenemiseen liittyviä ongelmia. Haastateltavat pitivät tärkeänä, että ongelmia ja pulmatilanteita kohdataan jo koulutuksessa ja saadaan keinoja niiden ratkaisuun ennen kuin niitä kohdataan 'oikeissa' tilanteissa.

Noissa pyörissäkin tulee kallistukset ja tämmöset. Osa sit semmosia varovaisuusasioita kertoo asiakkaalle.

Jos ei ole ite kokeillu koskaan, niin turha on sanoa yhtään mitään, mutta sitte ku on jo mennyt itse, niin huomaa että jos kallistaa, mutkat ei onnistukaan tai toisinpäin.

On helpompi sanoa asiakkaalle, ku on oma kokemus siitä, ja varsinkin ku sai mennä niin, että siinä oli oikeasti asiakas kyydissä, eikä vaan toinen ohjaaja ja mennään rallia.

En mä ois osannu sanoa kaikkia asioita pyörään liittyen, jos mä en ois ite päässyt sitä kokeileen ja toteamaan, mitä siinä kannattaa ottaa huomioon.

Työntekijöiden näkökulmasta oli rohkaisevaa nähdä, miten pyörät ja kärryt toimivat huonokulkuisessakin maastossa. Oli tärkeää pohdita ja keskustella nimenomaan yhdessä, miten tästä selvitään. Kokeneemmat saattoivat neuvoa ja opastaa niitä, jotka olivat enemmän alussa, toisaalta kaikki pääsivät käyttämään hoksottimiaan yhdenvertaisesti.

Olen saanut varmuutta ja tietotaitoa. Koulutuksesta oli suunnattomasti hyötyä, etenkin toisena päivänä. Näin miten Hipon kanssa toimitaan vaikeakulkuisessakin maastossa, näin välineen hyödyt ja vaikeudet erilaisissa maastoissa.

Osa haastateltavista kertoi osallistuneensa menneinä vuosina vastaavanlaiseen koulutukseen (Action-koulutus). Heistä oli kiinnostavaa ja myönteistä, että siihen verrattuna mukana oli uusia välineitä. Myös ne, jotka olivat yleisellä tasolla seuranneet toimintavälineiden kehittymistä, olivat tyytyväisiä siihen, että koulutuksessa oli uusia välineitä. Uudet välineet ja ratkaisut tyydyttivät tiedonnälkää ja ylläpitävät kiinnostusta.

Oman alan ammattilaisten tapaamisen lisäksi haastateltavat kokivat hyväksi myös

perheiden osallistumisen koulutukseen. Perheet avasivat työntekijöille ja ammattilaisille omia näkökulmiaan toimintaan ja välineisiin. Ylipäätään pidettiin rikkautena, että koulutuksessa oli mukana työ-, ammatti- ja elämäntilannetaustaltaan erilaisia osallistujia, joita kuitenkin yhdisti kiinnostus toimintavälineisiin ja varsinkin siihen, mitä ne mahdollistavat. Vaihtelevat näkökulmat syvensivät ja monipuolistivat ymmärrystä ja mielikuvaa toimintavälineiden merkityksestä eri ihmisille eri tilanteissa.

Erityisen tärkeäksi koettiin, että toimintavälineitä saatiin kokeilla ”oikeiden asiakkaiden” kanssa. Yhden näkemyksen mukaan vain muiden kurssilaisten kanssa kokeilu voi mennä ”rallin ajamiseksi”. Toisaalta myös sitä pidettiin hyvänä, että kurssilainen pääsi itse asiakkaan rooliin.

Ehkä semmonen vois olla että pääsis maastossa tutustuu, että me koulutukseen osallistujat avustettais toinen toisiamme. Sit sais semmosta omakohtasta kokemusta miltä se tuntuu istua siellä ja kaveri työntää.

Kun on itse istunut maastokärryssä tai tandempyörässä, on helpompi eläytyä asiak-

kaan tuntemuksiin ja havaita kohdat ja tilanteet, joihin itse työntekijänä on kiinnitettävä huomiota, jotta asiakkaalla olisi mukava ja turvallinen olo. Haastateltavien mukaan turvallisuus painottui koulutuksessa käytännön, tunteen ja kokemuksen tasolla, mikä lukeutuikin niihin asioihin, joista toimintavälinekoulutus sai haastateltavilta kiitosta.

Kaksipäiväisen toimintavälinekoulutuksen rakenne koettiin pääsääntöisesti toimivaksi.

Koulutus oli hyvin koostettu, se oli elävä ja mukava, kuulimme muiden kokemuksia, oli luentoja ja omakohtaisia kertomuksia.

Mun mielestä koulutus oli hyvin rakennettu. Että ensin oli se teoria ja kuunneltiin perusasioista puhetta ja sen jälkeen kokeiltiin, että miten jokin väline kasataan ja puretaan. Ja sitte testattiin niitä heidän ohjeitaan, että ymmärrettiinkö me niitä. Toisena päivänä asiakkaat tuli mukaan ja sai niitten kanssa kokeilla.

Toisaalta vaikka koulutuksen sisältö ja rakenne saivat kiitosta, tässä oli myös yksi kritiikin pääkohde: useat muutosehdotukset liittyivät rakenteeseen, lähinnä ajankäytön näkökulmasta.

Mitä jäit kaipaamaan?

Miten kehittäisit koulutusta, esimerkiksi muuttaisit sitä?

Osa haastateltavista ei osannut sanoa, mitä koulutuksessa olisi voinut olla lisää taikka joihinkin toisiin.

Näyttää siltä, että mitä lyhyemmän aikaa haastateltava oli työskennellyt sellaisten aikuisten kanssa, jotka tarvitsevat tukea arkielämään liikkumiseensa, sitä tyytyväisempi hän oli koulutukseen kokonaisuutena ja sitä vaikeampi hänen oli osoittaa kehittämisen kohteita tai esittää kehittämissideita.

En osaa sanoa, kun olin ensimmäistä kertaa. Olen tyytyväinen koulutuksen ja sain paljon hyviä neuvoja ja ohjeita.

Nämä haastateltavat vastasivat otsikkokysymykseen tyyppillisesti näin: "Kaikki oli hyvää," tai "olin ihan tyytyväinen", tai "en osaa sanoa mitään kehittämisestä". He kertoivat, että heillä on jatkuva uuden oppimisen näkökulma, ja kaikki saatavissa oleva tieto ja koulutus on heistä kiinnostavaa ja tarpeellista.

Aion osallistua kaikkiin mahdollisiin koulutuksiin. Ne antavat turvallisuutta ja kaukupohjaa toimintaani työssäni. Minulla on sisäinen halu näihin töihin ja haluan käydä kaikki mahdolliset koulutukset.

Mitä pitempi haastateltavan työura tai muu kokemus liikkumisessaan tukea tarvitsevien ihmisten parissa oli, sitä helpompi hänen oli muotoilla toimintavälinekoulutukselle kehittämissideita sekä eritellä huhtikuussa 2008 järjestettyjen koulutusten pulmakohtia.

Vaikka koulutuksen rakenne koettiin yleensä ottaen hyväksi, kritiikki ja kehittämissideat puuttuivat voimakkaimmin juuri siihen, ensisijaisesti ajankäytön näkökulmasta. Aikaa pitäisi olla enemmän varsinkin toimintavälineisiin tutustumiseen ja käytännön kokeilemiseen; ei saisi tulla kiireen tuntua.

Paljon asiaa oli vähässä ajassa, ei oikein ehtinyt sisäistää ja se tuntui hankalalta, mennään eteenpäin suht nopeasti.

Ajankäytön näkökulmasta jotkut haastateltavat ottivat myös puheeksi koulutuksen aikana tapahtuneen tv-vierailun.

Se vähän häiritsi, kun tuli televisio kuvaamaan. Ymmärrän, että julkisuus on Aikuis-Malikkeelle tärkeää, mutta me jouduimme kuvausten takia odottelemaan aika paljon.

Tv-ryhmän vierailusta puhuneet haastateltavat ymmärsivät julkisuuden tärkeyden Aikuis-Malikkeen toiminnalle ja sen ajamisen asioiden edistämiseksi, eivätkä he arvostelleetkaan televisiointia sinänsä. Kritiikkiä kirjoitti tv-ryhmän odottelu, jonka koettiin "venerättävän ja vanuttavan" kurssilaisten aikaa pois toimintavälineiden kokeilemiselta.

Ehkä koulutuksissa voisi varautua viivyttyä etukäteen riippumatta siitä, mistä syystä niitä tapahtuu. Voisiko takataskussa olla jokin helposti sovellettava suunnitelma otettavaksi käyttöön tilanteissa, joissa kurssilaiset muuten joutuisivat odottelemaan toimitettomina?

Miten aikaa toimintavälineisiin tutustumiseen ja niiden kokeiluun sitten pitäisi tai voisi lisätä? Haastattelujen perusteella vastaus voisi etsiä koulutuksen rakennetta koskevista muutoksista.

Osa haastateltavista ehdotti pitempiä kursseja, vaikka he toisaalta korostivat ymmärtävänsä, ettei kaikilla koulutukseen halulla olisi ehkä mahdollisuuksia irrottautua nykyistä kovin paljon pidemmäksi ajaksi.

Ehkä hienointa olisi pitempi koulutus, joka jaksottuisi usealle päivälle ja jokaisena päivänä olisi yksi asia tai väline, johon perehdyttäisiin kunnolla. Action-koulutus oli loistava, koska siinä oli yksi asia per päivä. Kun oli moottorikelkkasafari, alussa perehdyttiin kelkkaan, sitten tehtiin retki ja lopussa vielä oli purkukeskustelu. Nähtiin plussat ja miinukset. Sanoisin tiivistäen, että pitempi aika eri asioille, lisää aikaa.

Voishan sen ajatella, että maastossa oltais oltu ensin, kun mehän oltiin Malikkeen tiloissa se eka päivä. He kerto Malikkeen toiminnasta ja katottiin vähän videoilta, millaisia tapahtumia heillä on ollu, ja sit käytiin välinevaraston puolella ja koottiin vähän siinä.

Joissakin kehittämissideissa kurssin pidentämiseen sisällytettäisiin nykyistä useampiin toimintavälineisiin tutustuminen. Osa haastateltavista painotti, että heillä on todella 'nälkä' ja tarve kehittyä työssään myös siten, että heille kertyisi mahdollisimman paljon omakohtaista tuntumaa erilaisiin toimintavälineisiin. Ehdotettiin, että ehkä luento-osuuksista voisi tinkiä, jotta toimintavälineiden parissa käytettävää aikaa saataisiin lisää.

Koulutuksen pidentämistä ehdotettiin muistakin syistä kuin nykyistä useampiin välineisiin tutustumisen vuoksi. Pidentämistä

haluttiin myös näkökulmien laajentamiseksi ja syventämiseksi ja toimintavälineiden tarkasteluun eri "rooleista". Yhden ehdotuksen mukaan esimerkiksi kolmipäiväinen kurssi voisi jakautua niin, että yksi päivä olisi teoriaa, luennointia ja muuta vastaavaa toimintaa, yksi päivä olisi toimintavälineen kokeilua asiakkaan kanssa ja yhtenä päivänä kurssilaiset perehtyisivät itse siihen, miltä asiakkaasta tuntuu, eli olisivat koeasiakkaita toisilleen.

Jos koulutusta ei voida pidentää esimerkiksi kolmelle päivälle, se erään ehdotuksen mukaan voitaisiin järjestää lyhyempien koulutusjaksojen sarjana, esimerkiksi siten, että koulutuspäiviä olisi yksi kerrallaan, mutta ne seuraisivat toisiaan vaikkapa viikon tai parin välein.

Joidenkin ehdotusten mukaan myös toimintavälinekoulutusten sisäistä rytmiä voisi uudistaa nykyisestä. Tässä tavoitteena olisi, että tutustuttaisiin nykyistä useampiin välineisiin yhden koulutuksen aikana.

Ja ehkä siihen aikatauluun ois voinu sisällyttää enemmänkin niitä välineitä. Ois voitu esimerkiks yhdellä autolla hakea lisää välineitä, vaikka kajakin, jolle Niihamassa olisi ollut aivan loistava paikka.

Edellisessä sitaatissa on ajatuksena, että koska kurssi pidettiin Tampereella, jossa sijaitsee Malikkeen toimintavälinevuokraamo, ja välineitä kokeiltiin vain muutaman kilometrin päässä siitä Kaupin kansanpuistossa, niiden kuljettaminen paikalle ja sieltä pois olisi ollut melko ongelmaton: useampien välineiden saaminen kokeiltavaksi olisi ollut lähinnä järjestelykysymys.

Erään toivomuksen mukaan koulutuksen nykyistä rakennetta voisi muuttaa myös siten, että kumpanakin päivänä kokeiltaisiin toimintavälineitä myös ulkona ja luontoympäristössä. Nythän luontoon mennään vain toisena päivänä.

Mietin, oisko mahdollista, että vaikka kumpanakin päivänä ois ollu osaks teoriaa ja osaks välineitten kokeilua luonnossa? Tokihan meillä oli se toinen päivä, jona käytettiin aikaa niitten välineitten kokeiluun. Se ei ois haitannu mun mielestä,

vaikka ihan molempina päivinä ois menty niitä kokeilemaan tuonne ulos.

Kaupin kansanpuistossa sijaitseva Niihaman alue sai myönteistä palautetta toimintavälineiden kokeilemisen ympäristönä – sitä pidettiin jopa niin hyvänä, että tavallaan koettiin hukattuja mahdollisuuksia, kun toimintavälineitä oli käytössä vain se määrä, mikä oli.

Siellä niin hyvät paikat, että oltais enemmän oltu siellä ja enemmän välineitä kokeiltu. Tossakii oli hyvää, et kokeiltii Hippocampella, miten pahassa paikassa menee. Ei vuokraamon tiloissa pysty kokeilemaan, ja sitte jos sä oot asiakkaan kans jossakin kahestaan tai pienessä porukassa, eikä muut ei hallitse sitä välinettä etkä itekään oo oikein varma, että voikohan tästä mennä vai ei, ni oltais saatu enemmän kokeilumahdollisuuksia, jos välineitä ois ollut enemmän.

Välineiden henkilökohtaisen kokeilemisen lisäksi koulutuksen parhaiden antimien joukkoon nousi "ihän oikeiden asiakkaiden" mukanaolo kursilla. Haastatteluaineiston perusteella heitä olisi pitänyt kuitenkin olla enemmän ja heidän joukossaan olisi voinut olla toimintakyvyltään haasteellisempia ihmisiä kuin huhtikuun 2008 koulutuksissa.

Vaikuttaa siltä, että haastateltavat toivoivat kohtaavansa koulutuksessa mahdollisimman vaikeita tilanteita, koska koulutuksen aikana niiden kohtaaminen on turvallista ja muiden apu, neuvot ja ohjaus ovat koko ajan saatavilla. Koulutuksessa koetut haastavat tilanteet antavat eväitä niiden kohtaamiseen aidoissa työ-, harrastus- tai muissa tilanteissa.

Moni haastateltava toivoi myös, että koulutukseen voisi ottaa mukaan oman asiakkaan. Näin olisi mahdollista kokeilla, millainen toimintaväline ja millaiset säädöt, lisävarusteet ja muut ratkaisut sopisivat juuri hänelle.

Oma asukas pitäisi olla koulutuksessa mukana, saisi kokeilla eri välineitä suoraan hänen kanssaan ja etsiä sopivaa ratkaisua.

Haluaisin, että voisi ottaa oman asiakkaan

mukaan, näkisi heti, mikä sopii hänelle ja mitä voimme käyttää.

Olisiko oma asiakas sitten koko ajan mukana, vai tulisiko hän mukaan esimerkiksi yhtenä päivänä, jäi haastattelussa jokseenkin avoimeksi, mutta esimerkiksi seuraavassa sitaatissa ehdotetaan ratkaisua, jossa asiakkaat olisivat mukana yhden päivän ajan.

Jos ois mahdollisuus järjestää kolmipäiväinen koulutus ja yhtenä päivänä olis asiakkaita mukana. Siin tulis sitte se erilaisten turvavöitten ja hihnojen ja tukien, haarakiilojen ja muiden huomioon ottaminen asiakkaiden kanssa, yksilöllisempi kokeilu yhtenä päivänä. Me koettiin hyvänä että siinä oli meidän omia asiakkaita mukana. Vois ajatella että kaikilla osallistujilla ois oma avustettava, nyt ei ollu, ja voisi olla työpareja, kun

joittenkin kanssa tarvii nostoapua. Ois jokaisella joku kenen kanssa toimis. Nyt siel ei kovin montaa kehitysvammasta ollu.

Edelliseen sitaattiin sisältyy ajatus, että jos asuin- tai toimintayksikössä asiakkaan auttaminen edellyttää kahden ihmisen voimia joissakin tilanteissa, koulutuksessa voisi tuosta paikasta olla kaksi ihmistä työparina. Muutenkin joissakin haastattelussa tuli esille, että toimintavälinekoulutukseen olisi hyvä saada kaikki ne tärkeimmät lähipiiriin ihmiset, jotka mahdollistavat liikkumisessa tukea tarvitsevan ihmisen arkiliikkumista. Näitä olisivat muun muassa perheenjäsenet, ammattilaiset ja vaikka liikuntakaveri. Osaaminen välittyisi kaikille samalla kertaa ja eri osapuolilla olisi sama ymmärrys tavoitteista, joihin esimerkiksi toimintavälineillä pyritään.

Lisäksi tällä tavalla mahdollisimman moni voisi itse todeta toimintavälineen mahdol-

lisuudet ja merkitykset yksilölle, ymmärrys laajenisi ja samalla tulisi turvattua, että toimintavälineasioissa mahdollisimman moni on tietonsa ja kokemuksensa perusteella toimintavälineen tarvitsijan 'puolella'. Ongelmaksihan koettiin, että ne ihmiset, jotka päättöksillään mahdollistavat tai estävät toimintavälineiden saamista, saattavat pitää toimintavälineitä vain vapaa-ajan (harraste)välineinä, joilla ei arkielämässä juuri olisi merkitystä.

Päätäjät pitäisi saada paikalle katsomaan! Poliitikot tulevat vapaa-aikanakin, mutta kuntapäätäjien näkökulmasta koulutukset pitäisi järjestää virka-aikana.

Tiedotusvälineet kertovat silloin tällöin Malikkeen ja Aikuis-Malikkeen toiminnasta ja

toimintavälineistä, ja tätä kautta tieto tavoitetaan ainakin jotkut päättäjistä. Toisaalta viestimistä vastaanotettu tieto ei välttämättä muuta päätöksiä ymmärtäväisemmiksi. Siksi haastateltavien mielestä päättäjät pitäisi saada paikan päälle tutustumaan toimintavälineisiin ja todistamaan itse niiden tärkeyttä liikkumisessa tukea tarvitsevien ihmisten elämässä.

Joissakin haastattelussa (Aikuis-)Malikkeelta toivottiin aktiivisempaa otetta koulutuksista ja välineistä tiedottamisessa, jotta tiedonsaanti, joka voi johtaa osallistumispäätökseenkin, ei olisi yksin potentiaalisen osallistujan aktiivisen tiedonhankinnan varassa. Osa haastateltavista myös toivoi, että Malike aktiivisesti tarjoutuisi esittelemään toimintavälineitä esimerkiksi oppilaitoksiin.

Toimintavälinekursilla näistä annan ruusuja...	... ja näistä annan risuja sekä kehitettämideoita
<ul style="list-style-type: none"> • henkilökohtainen tutustuminen välineisiin; toiminnallisuus • välineiden kokoaminen, purkaminen ja pakkaaminen • välineiden kokeilu vaihtelevassa luontoympäristössä • tietojen ja kokemusten vaihto kollegojen ja perheiden kanssa • asiakkaiden mukanaolo • koulutuksen rakenne ja sisältö toimivat • kokeileminen ja hankaliin tilanteisiin joutuminen turvallista, kun Malikkeen asiantuntijoita mukana • turvallisuuden painottaminen yleensäkin • uusiin välineisiin tutustuminen 	<ul style="list-style-type: none"> • ajankäyttö: lisää aikaa tutustua välineisiin ja kokeilla niitä • nyt liikaa asiaa liian tiiviissä tahdissa; ei ehdi sisäistää • odottelu tv-ryhmän vierailun vuoksi • pitemmät kurssit, esim. 3-päiväiset, vai erillisiä koulutusjaksoja suht lyhyen ajan kuluessa? • lisää välineitä tutustuttavaksi ja kokeiltavaksi • luento-osuuksista tinkiminen, jotta välineille lisää aikaa? • ulos luontoon kokeilemaan molempina päivinä? • vielä enemmän "oikeita asiakkaita" mukaan • oma asiakas mukaan • päättäjät paikalle tutustumaan asiaan, oppimaan ja saamaan ymmärrystä • aktiivista tiedottamista koulutuksista • samaan koulutukseen mahdollisimman moni niistä, jotka ko. asiakkaan kanssa liikkuvat

Yhteenvetotaulukko toimintavälinekoulutuksen palautteesta.

2. Omat ja alueen muiden toimijoiden koulutustarpeet

Millaisia koulutuksia arvioit tarvitsevasi jatkossa?

Kun haastateltavat arvioivat omia koulutustarpeitaan, tarpeet painottuvat välinekohtaisiin koulutuksiin. Haastattelut tehtiin tammi-kuussa 2009, ja tuolloin toivelistan kärkeen nousivat talviliikkumisen toimintavälineet ja ratkaisut. Kärkisija on kuitenkin vain hienoinen, sillä välineisiin liittyvät koulutustarpeet kattoivat laajasti kaikki vuodenaajat niihin liittyvine välineineen, eivätkä kaikki toiveet olleet sidoksissa vuodenaikaan, vaan eri tilanteisiin. Muutamia esimerkkejä:

Haluaisin kokeilla talviviivälineitä. Entä onko uimiseen toimintavälineitä? Asiakkaillemme on varattu kerran viikossa allas, ja tarvitsisin keinoja sinne; olisiko uimiseen jotakin?

Talviliikkumiseen, jäällä ja ladulla liikkumiseen, ja mönkäreitäkin pitäisi päästä kokeilemaan. Pitäisi löytää keino, jolla lapsen saa turvallisesti ja hyvin istumaan taakse.

Melontaan, eli miten saan huonosti liikkuvan asiakkaan turvalliseen ja hyvään asentoon kanoottiin?

Haluaisin syventää laskettelua, talviasioita ja melontaa ja kaikkea! Melonta oli kauhean kivaa, kun vesi pärskyi kasvoille. Syventämisen tarve tulee siitä, kun uusia asioita pitää pohtia rauhassa ja sisäistää. Sen jälkeen pitäisi ja voisi syventää.

Sitaateista näkyy se, mikä aineistossa koulutustarpeiden kohdalla oli muutenkin tyypillistä: tarpeet ovat erittäin konkreettisia, ne liittyvät suoraan erilaisiin välineisiin ja ratkaisuihin ja kumpuavat tilanteista ja olosuhteista, joita haastateltavat ovat kohdanneet.

Tarve päästä todella liikkumaan niin asiakkaan kuin perheenjäsenen kanssa on voimakas, ja erilaisten ideoiden nälkä on todellinen. Esimerkiksi ensimmäisen sitaatin tausta-

talla on tilanne, jossa haastateltava ohjaa liikumisessa tukea tarvitsevien ihmisten uimaryhmää. Mukana on asiakas, jonka liikuttelu vedessäkin on raskasta ja vaikeahkoa, ja haastateltava kaipaa ratkaisuja tämän nimemaisen asiakkaan liikutteluun siten, että samalla, kun asiakas nauttii ja rentoutuu, tilanne ei käy liian raskaaksi haastateltavan fyysisille voimille.

Koulutukseen liittyviä tarpeita kuvattiin usein myös sanomalla, että "haluan oppia kaikkea mahdollista". Hyvin monet haastateltavat kertoivat, että he nauttivat itsekin, kun heidän asiakkaansa tai lapsensa nauttii; he kokevat iloa asiakkaan ilosta. Siksi he haluavat tietää "kaiken mahdollisen". Monet toivoivat koulutuspakettia uusista välineistä ja ratkaisuista sitä mukaan kuin niitä syntyy ja kehitetään. Juuri tarve ja halu ajan tasalla pysymiseen oli yksi ominainen piirre koulutustarpeille.

Koska koko ajan pyritään yhdenvertaseen ja tasavertaseen liikkumismahdollisuuteen ja vammaisten ja pitkäaikaissairaitten uusi sukupolvi tulee olemaan tottunut siihen, että pääsee kaikkien mukaan, niin aina jos tulee uusia tuulia, niin koulutusta.

Kun haastateltavat arvioivat omia koulutustarpeitaan, rajoituksia asettivat työnkuva ja työpaikka. Ne, jotka olivat suoraan asiakkaiden kanssa tekemisissä, halusivat eniten käytännön ideoita ja välinekohtaisia koulutuksia.

Mitä enemmän työnkuvaan liittyi hallinnollisia tehtäviä ja mitä kauemmas mentiin suorasta kontaktista erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan kanssa, sitä todennäköisemmin koulutustarpeet muotoiltiin yleisellä tasolla, kuten edellisessä sitaatissa. Kun työnkuva täyttyi paljolti hallinnollisista tehtävistä, koulutustarpeita oli esimerkiksi eri toimijoiden välisessä yhteistyössä taikka erilaisten asiakkaiden kohtaamisessa. Kohtaamisissa keskeistä olisi oppia tunnistamaan kunkin asiakkaan tarpeet ja ohjaamaan hänet tar-

koituksen mukaisesti eteenpäin siten, että hän todella saa tarvitsemansa palvelun.

Koulutustarpeiden näkökulmasta myös 'vanhat' toimintavälineet kiinnostivat haasteltavia. Vanhakin väline on aina jollekin uusi, ja toisekseen kaivattiin koulutusta siitä, kuinka jo olemassa olevia välineitä voisi itse kehittää eteenpäin, tuunata, ja ehkä soveltaa aivan uudella, yllättävälläkin tavalla. Usein hyvät ja toimivat ratkaisut ovat pieniä ja aivan silmien edessä, niitä vain ei itseksensä tule aina hoksanneeksi.

Koskipa laitekoulutus sitten uusia tai vanhoja välineitä ja ratkaisuja, käyttökoulutuksen yhteyteen toivottiin myös koulutusta siihen, millä tavalla asiakkaita voidaan opastaa ja ohjata niiden käyttämisessä. Pelkkä käyttämisen osaaminen ei riitä, vaan tarvittaessa tieto pitää pystyä siirtämään toisellekin.

Millaisia koulutustarpeita arvioit alueellasi olevan?

Kun haastateltavat arvioivat alueellaan vallitsevia koulutustarpeita, ilmeni, että usein olisi lähdeittävä perusasioista: Mikä Malike tai Aikuis-Malike on, mitä toimintavälineet ovat, miten ja missä niihin voi tutustua ja kuinka niitä saa vuokralle? Esimerkiksi kuntien työntekijät eivät välttämättä tunne erityisryhmien tarpeita eivätkä niin muodoin toimintavälineitäkään.

Monet uskovat, ettei mitään toimintavälineiden kaltaista ole olemassakaan. Monet ratkaisut ovat helppoja juttuja, mutta kun muut näkevät niitä, he sanovat, että ihmeellistä, eivät he tienneetkään tuollaista olevan.

Kun kutsuin edustajia eri kunnista tutustumaan toimintavälineisiin eräaseen tilaisuuteen, moni sanoi, ettei ollut koskaan ennen kuullut Malikkeesta.

Osa haastateltavista on toiminut toimintavälinekoulutuksen jälkeen itse "Malike-lähettiläänä", eli vienyt tietoa toimintavälineistä asiakkailleen ja työyhteisölleen ja kotikuntiansa. Tiedonpuutteet niin sanotulla kentällä voivat kuitenkin olla niin suuria, että he kai-

paavat (Aikuis-)Malikkeen ryhtyvän entistään jämämmän tiedottamaan itsestään ja toimintavälineistä sekä myös järjestämään koulutusta nykyistä laajemmin ja tiheämmin. Etenkin kuntien yhdistymisen nähdään nyt luovan tähän vakavia paineita; pelätään, että erityisryhmiä koskeva tieto, taito ja välittäminen hukkuvat kuntaliitoksien uumeniin.

Haastateltavat näkivät koulutustarpeita eniten päivätoimintakeskusten, hoivakotien kuin muidenkin yksiköiden henkilökunnan kohdalla, mutta myös perheiden kouluttaminen olisi tärkeää.

Tuntuu pahalta, jos perheet eivät tiedä tällaisista mahdollisuuksista. Olisi tärkeää, että kaikilla tarvitsevilla olisi mahdollisuuksia käyttää toimintavälineitä. Ja hyvät ratkaisut pitää saattaa myös apuvälinekeskuksissa ihmisten tietoon.

Malikkeen ja Aikuis-Malikkeen toivottiin jalkautuvan kouluttamaan myös alan opiskelijoiden eli tulevien työntekijöiden pariin.

Alan työntekijöiden koulutustarpeita nähtiin Malike-perustietouden lisäksi yhteistyösä: miten eri toimijat voisivat löytää toisensa ja keskenään yhteistyötä tehdä apuvälineiden hyödyntämisessä ja vuokraamisessa? Aineistossa esitettiin kysymys, voisiko Aikuis-Malike tavalla tai toisella ujuttaa koulutustaan tukemaan palveluohjausta.

Oma ryhmänsä, jota pitäisi herätellä koulutuksen pariin, ovat ne ammattilaiset ja vanhemmat, joita erityistä tukea tarvitsevien liikuminen ei juuri kiinnosta. Joissakin haastateluissa ilmeni, että toimintavälineistä kiinnostumista edistää, jos itse on liikunnallisesti orientoitunut tai jos perheessä on sellaisia harrastuksia ja kiinnostuksen kohteita, jotka saavat pohtimaan keinoja, miten kaikki pääsisivät mukaan.

Oletko kiinnostunut kokoamaan tai organisoimaan verkostoa alueelliseen koulutukseen?

Aikuis-Malike on luomassa valtakunnallista ja alueellista toimintavälineiden koulutusmallia alan työntekijöille, ammattilaisille ja lähi-ihmisille. Alueellisen koulutuksen sisältö ja ta-

voitteet vastaavat valtakunnallista koulutusta, mutta sisältöä voidaan räätälöidä alueelta nousevien tarpeiden mukaisesti. Alueelliset koulutukset järjestetään yhteistyökumppaneiden kanssa, jolloin he vastaavat paikallisista järjestelyistä, esimerkiksi hankkivat tilat ja kartoittavat reitit päiväretkeä varten. Tarkoitus on saada alueelle vahva verkosto, jolla on jatkossa osaamista järjestää omia kokeilu- ja tapahtumapäiviä. (Lähde:www.malike.fi, lainattu 23.2.2009.)

Haastateltavilta tiedusteltiin heidän kiinnostustaan verkoston kokoamiseen ja organisointiin. Kiinnostus vaihteli hyvin paljon. Vastaukseen vaikutti muun muassa se, millaiseksi ihmiseksi vastaaja itsensä koki. Esimerkiksi yksi vastaaja sanoi, että hänen luonteellaan ei niinkään organisoida, mutta mielellään hän kyllä osallistuu.

Myös vastaajan toimenkuva ja alallaolokaika vaikuttivat vastaukseen. Pitkän ja aktiiv-

visen uran ammatissaan tehneelle ihmiselle on vuosien varrella kertynyt paljon tuttavuuksia ja yhteistyösuhteita. Mitä enemmän vastaajalla oli verkostoja jo valmiina, sitä valmiimpi hän oli niitä järjestelmään myös Aikuis-Malikkeen alueellista koulutusta varten.

Ilman muuta ja yli kuntarajojen, naapurikuntien kanssa, kaupungin sisäisten hallintokuntien, yhdistysten ja vammais- ja kansanterveysjärjestöjen kanssa.

Valmiit verkostot tai oma aktiivisuus eivät kuitenkaan yksin riitä. Joillakin vastaajilla työtilanne saattaa olla hyvin vaativa, ja he kokivat omassa päivittäisessä työssään olevan niin paljon tekemistä, ettei voimavaroja irtoa enää muuhun. He myös arvelivat, ettei verkoston luominen ja organisointi ei ole heidän tehtävänsäkään, vaan esimerkiksi esimiehen tai johtajan. Tämä näkemys perustui

oman toimenkuvaan ja aseman ohella myös Malikkeeseen kohdistuviin odotuksiin.

Ehkä sen [aloitteen verkostoitumiseen ym.] pitäisi tulla Malikkeesta, kiinnostusta meillä on monellakin. Mutta jotenkin sitä ajattelee että se ois Malike joka lähestys enemmän kuin että rupeis itte, että lähtekää mukaan. (...) Ei se ole ehkä meidän tehtävä. Enemmän mä kuvittelisin että jotkut vanhemmat, heillä on muutenkin sitä yhteistoimintaa, ne vois lähteä hakeen sitä semmosta tukee ja verkostoitumista.

Ei se oikein... että kun on päivän aikana tehny tän duunin niin sen jälkeen lähtis jotain organisoimaan. Se tuntuis bassulta. En mä sano, että mitenkään vieraalta ja mahdottomalta, mutta ei nyt tulis mieleen.

Verkoston luomisen ja organisoimisen olisi sovitava luontevasti osaksi työnkuva tai sitä, mitä ihminen muutenkin tekee, esimerkiksi osaksi vapaaehtoistyötä tai vastaavanlaisia harrastusta.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että jos ihmisen täytyisi ryhtyä itse alkutekijöistä asti kokoamaan verkostoa, kynnyks on erittäin korkea. Sen sijaan melko moni kertoi, että jos Aikuis-Malike järjestää heille tiedotusmateriaalia koulutuksista, he voivat kyllä välittää sitä eteenpäin alueillaan.

Vanhemmat taas, vaikka he usein tuntevat muita liikkumisessa tukea tarvitsevien lasten vanhempia, voivat olla liian väsyneitä tai kiinni oman elämäntilanteensa vaatimuksissa ryhtyä luomaan tai organisoimaan verkostoa alueellista koulutusta varten. Voimat ja aika voivat olla vähissä. Toisaalta vanhemmat eivät täysin sulje pois, etteivätkö

he sitten joskus, kun tilanne helpottaa, voisi kysytynlaisia verkostoa luodakin.

Aineiston perusteella on syytä tähdentää, että verkoston luominen ja organisoiminen on kysymys, jonka puheeksi ottaminen vaatii hienotunteisuutta ja inhimillistä tilanneta-

jua. Ihmiselle tai yhteisölle, jolta asiaa tiedustellaan, ei saa tulla sellaista tunnetta tai vaikutelmaa, että Aikuis-Malike millään tavalla velvoittaa tai edellyttää verkoston luomista ja organisointia.

Omat koulutustarpeet jatkossa..	... ja alueella olevat koulutustarpeet
<ul style="list-style-type: none"> välinekohtaiset vuodenaikojen mukaan: talviliikuntavälineet, sulan maan välineet, vesillä ja jäällä liikkumisen välineet jne. tilannekohtaiset välineet ja ratkaisut, esimerkiksi asiakkaan kannattelu ja liikuttaminen vedessä, hyvä ja turvallinen asento kanootissa, jne. uudet välineet ja ratkaisut, tietoa heti, kun mahdollista asiakkaan opastaminen, neuvonta ja ohjaus olemassa olevien välineiden jatkokehittäminen ja soveltaminen ja tuunaaminen Mikä vaikuttaa koulutustarpeisiin? oma toimenkuva ja ammatti perheessä perheen arki ja harrastukset 	<ul style="list-style-type: none"> perusasiat: <ul style="list-style-type: none"> mitä ovat ja tekevät Malike ja Aikuis-Malike mitä toimintavälineet ovat, mitä niillä voi tehdä jne. miten toimintavälineitä vuokrataan yhteistyö eri toimijoiden kanssa: <ul style="list-style-type: none"> mitä mahdollisuuksia on, miten alkuun, miten yhteistyötä voi tehdä jne. erilaisten ihmisten kohtaaminen: miten tunnistan heidän tarpeensa ja ohjaan heitä eteenpäin niin, että he saavat tarvitsemansa palvelut aktiivista tiedottamista koulutuksista samaan koulutukseen mahdollisimman moni niistä, jotka ko. asiakkaan kanssa liikkuvat
<p>Yleistä pohdittavaa: Miten tavoitetaan ja innostetaan ne, jotka ovat avainhenkilöitä liikkumisessa tukea tarvitsevan ihmisen arkiliikkumisen ja osallistumisen näkökulmasta, mutta joita liikkumisen keinot ja ratkaisut eivät syystä tai toisesta kiinnosta?</p>	

Yhteenvetotaulukko omista koulutustarpeista jatkossa ja alueella olevista koulutustarpeista.

Kiinnostusta edistäviä tekijöitä...	... ja heikentäviä tekijöitä
<ul style="list-style-type: none"> ammattilaisilla alallaoloaika: valmiiden yhteistyösuhteiden ja verkostojen määrä & laajuus kokemus ja tottumus verkostojen luomisesta ja organisoinnista aktiivisuus esim. vapaaehtoistyössä vapaa-aikana työn- tai toimenkuva; oma asema työpaikalla harrastuneisuus kysytynlaiseen toimintaan 	<ul style="list-style-type: none"> luonne ei sovi verkostojen luomiseen ja organisoimiseen ei ole, mistä aloittaa elämäntilanne ei anna myöten työtilanne ei anna myöten työn- tai toimenkuva; oma asema organisaatiossa

Kiinnostus luoda ja organisoida verkostoa Aikuis-Malikeen alueellista koulutusta varten.

3. Toimintavälineiden hyödyntäminen nyt ja tulevaisuudessa

”Opetin meidän työntekijöille pyörän käyttöä”

Toimintavälinekoulutuksen hyödyntäminen ilmenee haastatteluissa konkreettisenä, suoraan sovellettuna hyötynä, mutta myös aineettomana antina. Nämä limittyvät ja lomittuvat yhteen, ja usein on vaikea erottaa niitä toisistaan joutumatta muna vai kana -asetelmaan. Erottelu on kuitenkin havaittavissa.

Konkreettisesta koulutuksen annin hyödyntäminen tapahtuu ”mutteritasolla”, se on opittujen taitojen ja tietojen soveltamista suoraan toimintavälineiden käyttötilanteissa tai asiakkaan ohjaus- ja neuvontatilanteissa. Asiakkaalle voi esimerkiksi neuvoa pyörän kokoamista, purkamista, säätöjä ja kallistuksia lähes yksi yhteen sen mukaan, kuinka ne on itse koulutuksessa oppinut.

Koulutuksen aineeton anti tai hyöty tarkoittaa esimerkiksi yleistä tietoa ja osaamista, oivalluksia, ideoita ja jopa ajatustavan muutoksia. Aineeton anti voi olla myös sitä, että kurssilainen alkaa entistäkin selvemmin tunnistaa ympäriltään niitä asenteita, jotka edistävät tai haittaavat toimintavälineiden käyttämistä.

Aineeton anti näkyy henkisenä valmiutena ottaa käyttöön opittuja asioita ja saavutettua osaamista. Se on rohkeutta, uskallusta ja itseluottamusta, mikä välittyy asiakkaan kokemuksessa muun muassa turvallisuutena ja luottamuksena. Aineeton anti tiikuu arki työhön erilaisissa tilanteissa ja kohtaamisissa, suunnitelmissa ja tavoitteenasetteluissa.

Koulutuksen konkreettinen anti ja aineeton anti käyvät käsi kädessä. Niitä voi joskus olla vaikeaa ja tarpeetonakin erottaa toisistaan. Olennaista on, että kurssilainen voi hyödyntää koulutuksen antia hyvin monella tavalla: suoraan ja epäsuoraan, konkreettisesti ja abstraktilla tasolla, tiedostaen ja tiedostamattaan.

Miten olet hyödyntänyt koulutuksen antia käytännössä?

Konkreettista hyödyntämistä on toimintavälineiden käyttämisen ohella niiden vuokraa-

minen ja erilaisten tilaisuuksien järjestäminen, jotta muutkin – asiakkaat, perheet, työkaverit – pääsisivät tutustumaan toimintavälineisiin. Ilman toimintavälinekoulutusta näitä toimia olisi voinut jäädä tekemättä. Toimintavälineiden vuokraamisena ja tilaisuuksien järjestämisena konkretisoituvaa koulutuksen hyödyntämistä kuvattiin muun muassa seuraavasti:

Vuokrattiin meille [yksikköön] kesällä kahdeksi viikoksi se pyörä, jossa istutaan edessä.

Vuokrattiin hippo ja käytiin retkellä laavulla.

Olen koulutuksen jälkeen hyödyntänyt työssäni toimintavälineitä.

Opetin meidän työntekijöille pyörän käyttöä.

Toimintavälinekoulutus on rohkaissut vuokraamaan niitä välineitä, joita koulutuksen aikana on kokeiltu. Vuokraamisen kynnys on koulutuksen ansiosta alentunut. Toimintavälineiden vuokraaminen ja vaikkapa alimmaisessa sitaatissa esitetty oman osaamisen siirtäminen työkavereille ovat esimerkkejä konkreettisen hyödyn ja aineettoman annin limittymisestä – tieto ja osaaminen johtavat konkreettiseen hyödyntämiseen.

Haastatteluissa ilmeni, että koulutuksen seurauksena tapahtuneeseen toimintavälineiden vuokraamiseen oli lähinnä kaksi syytä. Ensinnäkin koulutus antoi tietoa siitä, millaisia välineitä eri tilanteissa ja erilaisiin tavoitteisiin voidaan käyttää, kuinka niitä käytetään ja millaisin keinoin myös mahdollisista pulmatilanteista voi selvitä. Toiseksi kurssilaiset saivat tietoa siitä, mitä toimintavälineitä on mahdollista vuokrata ja miten vuokraaminen tapahtuu.

Koulutuksesta jäi käteen toimintavälineiden käsittelytaitoja; osaaminen ja tietäminen puolestaan vahvistavat itseluottamus-

ta, antavat rohkeutta ja varmuutta. Tämä näky toimintavälineiden käyttöönottona sekä täsmällisenä asiakkaiden tai muiden vanhempien ohjauksena ja neuvontana.

Toimintavälineiden henkilökohtaisen kokeilemisen merkitystä osaamisen, tietojen, taitojen ja rohkeuden lisääjänä haastateltavat kuvailivat muun muassa seuraavasti:

Heti tuli semmonen varmempi olo, että ei tarvitse kertoa asiakkaalle, että musta tuntuu, vaan että tästä kun väännät, niin tapahtuu sitä, ja kun tästä, niin tapahtuu tätä.

Kyllä se semmoisen varmuuden toi, että uskaltaa lähteä ja luottaa, että kyllä mä ne säädöt osaan kattoa.

Varmuus, rohkeus ja perusteltu itseluottamus ovat tärkeitä, koska ne liittyvät läheisesti asiakkaiden turvallisuuteen. Osa haastateltavista painotti, että asiakasta ei uskalla laittaa sellaiseen toimintavälineeseen, jonka käyttöä ei ole itse kokeillut ja oppinut. Jos asiakkaan kanssa sattuu yksikin tilanne, jossa hän kokee turvattomuutta, kokemuksen korjaaminen voi olla mahdotonta tai kestää hyvin pitkään.

Kun mä oon asiakkaan kanssa, mulla pitää olla varmuus, että mä tiedän, kuinka se pyörä toimii ja kuinka mä liikun. On kauheen tärkeää, että itsellä on varmuus, että mä osaan ja hallitsen tän laitteen. Muuten sitä ei vois asiakkaan kanssa käyttää. Asiakkaan turvallinen olohan lähtee siitä, että mä tiedän, mihinkä tää lähtee, kun mä polkasen.

Joidenkin haastateltavien kuvaamat oivallukset saattoivat koskea tietyn asiakkaan tilanetta tai toimintavälineiden hyödyntämistä liikkumisessa yleensä. Haastateltavat saattoivat pohtia haastattelussa nimeltä jotakuta asiakasta ja kertoa eläytyvästi, kuinka tämä saattaisi iloita tai hyötyä jostakin tietystä välineestä. Toisaalta oivallukset olivat myös yleisempiä, periaatteellisia ja saattoivat liittyä esimerkiksi asenteisiin. Muutamia esimerkkejä:

Vaikka oisi kuinka vaikeasti vammainen, niin kyllä aika hyvin toimintavälineillä pääsee aika huonokulkuiseenkin maastoon.

Oivalsin, ettei ole oikeaa eikä väärää, vaan voi soveltaa.

Olen sisäistänyt, että vaikeastikin vammaisten kanssa voi tehdä sitä, mitä muidenkin. Tarvitaan vain välineet, tietoa ja tahtoa.

Suinkaan kaikki oivallukset eivät syntyneet ensimmäistä kertaa toimintavälinekoulutuksessa; ehkä koulutus pikemminkin vahvisti, syvensi ja kirkasti niitä. Oivalluksia, ajatuksia, ideoita ja tietoa haluttiin viedä eteenpäin esimerkiksi keskusteluissa työkavereiden ja asiakkaiden kanssa. Koulutus saattoi myös virittää työntekijät pohtimaan keskenään, miten he voisivat edistää liikkumisessaan tukea tarvitsevien ihmisten arkiliikkumista ja siten myös osallistumista.

Toimintavälinekoulutukseen osallistuneet ihmiset tiedottavat monin tavoin koulutuksessa oppimistaan asioista muille. Keskustelut työkavereiden ja asiakkaiden ja muiden perheiden kanssa ovat yksi tiedottamisen muoto, tapahtumien ja tilaisuuksien organisointi ovat toinen, ja haastattelujen perusteella näitä molempia käytetään innokkaasti.

Työpaikkani hyötyi toimintavälinekoulutuksesta, kun sain ideoita, miten meidän omia tapahtumia voisi täydentää [toimintavälineillä] ja millaisia tapahtumia voisi järjestää.

Voin kertoa tiedoistani perheille, joissa on kehitysvammaisia lapsia.

Voin välittää tietoani toiseen järjestöön, jolla ei ole toimintavälineisiin liittyvää toimintaa.

Haastateltavat kokivat tärkeäksi, että tieto toimintavälineistä, niiden antamista mahdollisuuksista ja vuokraamisesta leviää mahdollisimman laajalti. Osa koki ongelmaksi, että niiden ihmisten on vaikea ymmärtää toimin-

tavälineiden merkitys, jotka eivät ole niihin itse tutustuneet.

Haastattelujen perusteella tilaisuuksien ja tapahtumien organisoijat olivat alan ammattilaisia, perheiden voimavarat kuluivat paljolti oman arjen pyörittämiseen. Perheiden edustajat kuitenkin toivat esille, että he aina tilaisuuden tullen kertovat toimintavälineistä ja liikkumista helpottavista ratkaisuista muille perheille.

Toimintavälineistä tiedottamisen ja niitä koskevan ymmärryksen lisäämisen tärkeys korostui muun muassa silloin, kun haastateltavat nostivat esille kunnan päättäjien suhtautumisen toimintavälineisiin. Osa haastateltavista koki, että toimintavälineitä saatetaan pitää yksinomaan vapaa-ajan välineinä ymmärtämättä, että elämä on kokonaisuus, jossa on yhtä tärkeää päästä maastokärryllä

luontoon kuin rollaattorilla makuuhuoneesta kylpyhuoneeseen.

Miten aiot hyödyntää koulutuksen antia tulevaisuudessa?

Samalla tavalla kuin toimintavälinekoulutuksen konkreettisesti hyödynnettävissä oleva ja aineeton anti kulkevat käsi kädessä, limitäin ja lomittain, myös nykyinen koulutuksen hyödyntäminen ja tulevaisuudessa tapahtuva hyödyntäminen kytkeytyvät toisiinsa. Nykyinen on tulevaisuuden perusta, tuleva koulutuksen hyödyntäminen lepää tähän asti opitun ja koetun harteilla.

Kuvaukset koulutuksen annin hyödyntämisestä tulevaisuudessa liittyvät ensinnäkin toimintavälineiden käyttöön erilaisissa tilanteissa, jotka ovat suunnitteilla.

Käytämme tulevaisuudessa Hippoa nyt kun sen tunnemme, ja jos se ei toimi, otamme Kangoon.

On tullut ideoita erilaisten tapahtumien ja toiminnan järjestämiseen sekä omaan liikkumiseen lapseni kanssa.

Aion hyödyntää Malikkeen toimintavälineitä ulkoilutapahtumassa, jota suunnittelen.

Hyödynnän oppimaani sen arvioinnissa, mikä toimintaväline kullekin sopisi.

Olen suunnitellut luontoretkiä ensi kesäksi.

Sitaatit kuvastavat sitä monipuolista kiinnostusta ja innostusta, jonka toimintavälinekoulutukset voivat omalta osaltaan virittää: mo-

net haastateltavat suunnittelevat toimintaa, jossa koulutuksen antia tulee hyödynnetyksi. Innostukselle on todennäköisesti ollut otollinen henkinen maaperä valmiina, mutta jos tietoa on puuttanut, on ollut vaikea toimia. Kun koulutus antaa tietoa, taitoa, osaamista ja uskallusta, koulutuksen hyödyntäminen tulevaisuudessakin käy mahdolliseksi.

Ajatukset välineiden käytön oppimisesta ja käyttötaitojen hyödyntämisestä tulevaisuudessa jakautuvat aineistossa kahtia. Jotkut ajattelevat, että jos oppii käyttämään yhtä välinettä kunnolla, jonkin muun samantyyppisen välineen käyttö tulevaisuudessa on helpompaa, siihen pystyy jokseenkin suoraan soveltamaan aiemmin opittua.

Toisen näkemyksen mukaan kukin toimintaväline on "yksilö", eikä yhden hallitseminen takaa välttämättä toisen samankaltaisen hallitsemista. Esimerkiksi polkupyörien

hallinnassa koettiin olevan suuria eroja. Tämän näkemyksen mukaisesti jokainen toimintaväline vaatii oman perehdyttämisen. Yhteistä kummankin näkemyksen edustajille on, että molempien osalta kynnys toimintavälineiden vuokraamiseen ja käyttöön ottoon madaltui koulutuksen ansiosta, ja tämä näkyy tulevaisuudessakin.

Tulevaisuuden kannalta yksi valoisa havainto on, että haastateltavista moni toi esille olevansa itse liikunnallinen ihminen ja siksi kiinnostunut erilaisista tavoista liikkua eri vuodenaikoina. Työntekijän tai vanhemman henkilökohtainen innostus liikkumiseen voi edistää myös asiakkaan tai lapsen liikkumista.

Jotkut haastateltavista kertoivat hyödyntävänsä koulutusta tulevaisuudessa kertomalla sen sisällöstä edelleenkin työkavereille, muille ammattilaisille, asiakkaille ja perheille. Osa sanoi myös ryhtyvänsä edistämään toimintavälineiden hankkimista omaan yksikköön tai toimintavälineitä esittelevien tilaisuuksien järjestämistä omassa yksikössä tai

alueellisesti alan toimijoiden ja niin sanotun suuren yleisön kesken.

Myös asiakkaiden ja muiden perheiden neuvominen ja ohjaaminen toimintavälineiden vuokraamisessa ja käyttämisessä kuului koulutuksen annin tulevaankin hyödyntämiseen, samoin osallistuminen sen arviointiin, mikä väline kullekin eri tilanteissa voisi sopia.

Osa haastateltavista koki myös tulevaisuuden näkökulmasta hyvin hyödylliseksi sen, että pelko omasta osaamattomuudesta väistyi koulutuksen myötä. Kun tietää osavansa ja oppivansa, välineitä tulee käytettyä asiakkaiden ja perheenjäsenten kanssa tulevaisuudessakin, niitä voi suositella, niistä voi kertoa ja niiden käytössä voi opastaa aivan toisella otteella kuin ennen koulutusta.

Useimmilla toimintavälinekoulutukseen osallistuneilla henkilöillä oli ennen koulutusta tietoa toimintavälineistä, mutta syvempi omakohtainen kokemus saattoi puuttua. Tätä puutetta koulutus korjasi huomattavasti, mikä puolestaan on hyöty tulevaisuudinkin näkökulmasta.

Toimintavälinekoulutuksen hyödyntäminen nyt...	... ja tulevaisuudessa
<ul style="list-style-type: none"> • opitut taidot ja tiedot siirretään konkreettisiin välineiden käyttötilanteisiin, neuvontaan ja ohjaukseen • toimintavälineitä esittelevien tilaisuuksien ja tapahtumien järjestäminen • toimintavälineiden vuokraaminen ja käyttöönotto • toimintavälineitä ja niiden vuokraamista koskevan tiedon levittäminen työyhteisössä ja asiakkaille sekä muille perheille • varmuus, rohkeus, itseluottamus, oivallukset, ideat -> konkreettisisä tilanteissa toimiminen -> vuokraamisen ja käyttämisen kynnyksen madaltuminen -> liikkumisen ja osallistumisen edistäminen -> asenteisiin vaikuttaminen 	<ul style="list-style-type: none"> • toimintavälineitä ja niiden vuokraamista koskevan tiedon levittäminen tapahtumien ja tilaisuuksien järjestäminen päättäjien ym. asenteisiin vaikuttaminen, ymmärryksen avartaminen opittujen taitojen ja tietojen käyttäminen toimintavälineiden käyttötilanteissa, ohjauksessa ja neuvonnassa

Yhteenvetotaulukko toimintavälinekoulutuksen hyödyntämisestä.

4. Toimintavälineiden vuokraaminen koulutuksen jälkeen

”Kesä- ja talvivälineitä ja kaikkea mahdollista”

Toimintavälinekoulutuksessa osallistujat tutustuvat toimintavälineisiin esimerkiksi kokouamalla, säätämällä, purkamalla ja pakkaamalla niitä. Lisäksi he opettelevat niiden käyttöä kokeilemalla niitä itse maastossa sellaisissa ympäristöissä ja oloissa, joissa niiden käyttö ’oikeastikin’ tulee tapahtumaan. Aineiston perusteella koulutus madaltaa monin tavoin kynnystä vuokrata ja käyttää toimintavälineitä.

Oletko vuokrannut toimintavälineitä Malike-vuokraamosta koulutuksen jälkeen?

Mitä välineitä?

Suuri osa toimintavälinekoulutukseen huhtikuussa 2008 osallistuneista henkilöistä tunsi Malikkeen toimintavälineitä entuudestaan, osa tunsi työnsä vuoksi myös erilaisia apuvälineitä. Heille toimintavälineiden vuokraaminen oli tuttua entuudestaan, eikä kouluksi siksi suoraan vaikuttanut vuokraamiseen.

Ollaan vuokrattu kajakki, kolmipyörätandem, peräpyörä, luistelu- ja hiihtokelkka, abkio... mutta ei koulutuksella ole ollut vaikutusta näiden vuokraamiseen.

Meille on toimintavälineitä vuokrattu jo ennen koulutusta, esimerkiksi lasketteluriehassa on ollut pulkkia.

Yhdistys on vuokrannut Malikkeelta välineitä tapahtumiin: kesä- ja talvivälineitä ja vesillä liikkumisen välineitä, kaikkea mahdollista.

Ne, joille Malike oli tuttu ennen toimintavälinekoulutustakin, osallistuivat koulutukseen muun muassa tutustuakseen uusiin välineisiin ja saadakseen niistä tietoa ja kokemusta. Tutustuminen vuokraamismahdollisuuksiin ja vuokraamisen valmistelu tutustumalla ensin välineisiin eivät olleet heille enää niin ajankohtaisia kuin ensikertaisille. Yleensä ot-

taen tieto, kokemus ja vuokraaminen kuitenkin liittyvät yhteen.

Jos ei siellä [toimintavälinekoulutuksessa] olisi niitä tandempyöriä ollut ja jos niitä ei olisi päässyt kokeilemaan, tuskin niitä niin rohkeasti olisi vuokrannutkaan. Kyllä se semmosen varmuuden toi, että uskalsi luottaa siihen, että kyllä mä osaan.

Ehdottoman tärkeäksi toimintavälineen käyttöönottamisessa sekä hankkimisessa vuokralle tai omaksi nousee henkilökohtainen kokemus välineestä.

Viime vuonna hankittiin Hippocampe yksikköömme. Se ostettiin sen perusteella, kun mä olin sitä kokeillu ja vakuuttelin sitte, että se on äärettömän hyvä. Niin sillä perusteella.

Toimintavälinekoulutusta käytetäänkin myös ostopäätöksiä tukemaan. Kalliiden välineiden ostaminen kokeilematta voi osoittautua kalliiksi hukkainvestoinniksi, ja sitä halutaan välttää. Vaikuttaa siltä, että etenkin perheille on tärkeää päästä kokeilemaan laitteita etukäteen ja näkemään käytännössä, kuinka se soveltuu perheen erityistä tukea tarvitsevalle lapselle.

Olemme ennenkin vuokranneet Malikkeelta toimintavälineitä. Ennen kuin hankimme itsellemme taitettavan tandempyörän, vuokrasimme sellaisen, jotta voimme kokeilla sitä. Ilman tätä kokeilua emme olisi hankkineet sitä omaksi.

Aikaisemmin olimme vuokranneet maastorattaat ja sen jälkeen ne hankittiin itsellekin, samoin kävi lumikelkan kanssa. Vuokraaminen mahdollistaa, että voi kokeilla erilaisia välineitä.

Perheiden lisäksi myös ryhmä- ja hoivakodit, päivätoimintakeskukset sekä kaupunkien ja

kuntien yksiköt voivat vuokrata toimintavälineen ensin kokeeksi: kokeillaan ja kartoitetaan, hyötysikö asiakas siitä, kuinka pitkään välineelle olisi käyttöä ja moniko sitä voisi käyttää esimerkiksi yhteistyössä muiden yksiköiden, erityiskoulujen, toimintakeskusten ynnä muiden kanssa. Usein vuokraaminen voi olla ostamiseen verrattuna tarkoituksenmukainen ratkaisu.

Olemme suunnitelleet, että ryhmäkoti vuokraisi jonkin toimintavälineet siten, että se olisi koko ajan hyötykäytössä, kiertäisi useammalla.

Vuokraamisen katsottiin olevan ostamista tarkoituksenmukaisempaa esimerkiksi silloin, jos toimintavälineen käyttötarvetta ei pystytty ennustamaan paria kolmea vuotta kauemmaksi.

Toimintavälinekoulutukseen osallistui myös henkilöitä, joille toimintavälineet ja mahdollisuus niiden vuokraamiseen olivat uusia.

Vaikuttaa siltä, että heissä koulutus sai vieriämään monenlaisia suunnitelmia alkaen välineiden vuokraamisesta sellaisten tilaisuuksien järjestämiseen, jossa muutkin voisivat niihin tutustua. Moni tällaisista osallistujis-

ta innostui kovasti vuokraamisen mahdollisuudesta.

Vuokrattiin viime kesänä meille kahdeksi viikoksi se pyörä, jossa istutaan edessä. Minulle osui valitettavasti kesäloma sille ajalle, jonka pyörä oli vuokralla, joten näin sen käyttöä vain yhden viikonlopun ajan. Ensi kesänä aion olla töissä sen ajan, kun meillä on pyörä taas vuokralla!

Koska toimintavälinekoulutus, jota tämä raportti koskee, järjestettiin huhtikuussa, kauden toimintavälineet liittyivät lumettoman ja jäätömän vuodenajan välineisiin. Koulutuksen jälkeen vuokratuista välineistä haastattelutavat mainitsivatkin erilaiset pyörät ja kärryt sekä tandemsauvat, ja näitä välineitä otettiin vuokralle keväästä syksyyn.

Yhteenvedon voidaan todeta, että toimintavälineen tunteminen ja sen omakohdainen kokeileminen liittyvät saumattomasti vuokraamiseen. Haastatteluissa ei tullut kertaakaan ilmi tilanteita, joissa toimintaväline olisi vuokrattu summamutikassa, esimerkiksi pelkän netti- tai esite-esittelyn perusteella. Henkilökohtainen tutustuminen toimintavälineeseen alentaa kynnystä välineen hankintaan vuokralle tai omaksi.

5. Koulutuksen tarjoama hyöty välineiden käyttämisessä

”Uskallan lähteä pyörällä asiakkaan kanssa”

Toimintavälinekoulutuksen hyödyllisyys välineitä käytettäessä on aivan kiistaton. Kun koulutuksessa sai koota, purkaa, säätää ja pakata toimintavälineitä itse, opitun paneminen käytäntöön sujui luontevasti. Moni haastateltava totesi, että toimintavälineen käyttäminen pelkän ohjekirjaisen perusteella olisi ollut haasteellista.

Millaista hyötyä koulutuksesta oli välineitä käytettäessä?

Suurin hyöty toimintavälinekoulutuksesta aiheutui välineiden omakohtaisesta kokeilemisestä. Kun välineisiin oli saatu konkreettinen näppituntuma, joka on syntynyt niitä puret-

taessa, koottaessa ja käytettäessä, hyöty näkyi suoraan otteiden varmuudessa.

On ollut tärkeää saada kokeilla välineitä ja sitä, miten niitä käytetään ja miten niitä voi hyödyntää. Ohjeista katsominen ei ole sama kuin itse kokeileminen. Kokeilu on tosi tärkeää.

Kun on uusi vempain, sitä pitää kääntää ja vääntää ja säätää, ja siksi on aina parempi, jos on itse kokeillut välineitä. Silloin tietää, mitä niillä voi tehdä, miten niitä voi säätää esimerkiksi saadakseen asiakkaalle hyvän istuma-asennon. Tietää, että voi etsiä, hakea ja kokeilla.

Hipon käyttöön tuli vinkkejä, osaan säätöjä, joista en ennen tiennyt, tämä on selkeä hyöty.

Opin kokoamaan ja katsomaan, mistä pitäis kiristää ja mihin vois vöitä laittaa, hahmottamaan esimerkiksi Hippocampen säätöjä.

Kun erityistä tukea tarvitsevaa ihmistä avustaa tai kuljettaa henkilö, jolla on varmat otteet ja joka hallitsee käyttämänsä välineet, asiakkaalla on mukava ja turvallinen olo – ja miksei avustavalla ihmisellä itselläänkin.

Itse kokeileminen on antanut varmuutta, että niillä voi turvallisesti asiakkaan kanssa lähteä liikkumaan.

Mun mielestä nää on kaikista parhaita koulutuksia tämmöset, missä pääsee itse kokeileen ja tekeen ja saamaan sitä varmuutta, jonka voi sitte tarjota meidän asiakkaille.

Olimme kajakilla merellä, ennen olisin ajatellut, että kuka tuonne uskaltaa lähetä. Koulutus antoi turvallisuuden tunnetta, että eihän tässä ole mitään hätää.

Edellinen sitaatti ei liity huhtikuun 2008 koulutuksiin, vaan Malikkeen Action-koulutukseen Ahvenanmaalla joitakin vuosia sitten. Haastateltava halusi kuitenkin kuvailla sen kautta toimintavälinekoulutuksen hyötyjä välineitä käytettäessä ja kuvata sitä, että koulutuksen avulla voi ylittää mahdottomankin tuntuksia haasteita.

Toimintavälineiden kokeilussa haastateltavat pitivät arvokkaana sitä, että kokeilussa oli läsnä muitakin: vanhempia, Malikkeen työntekijöitä sekä alan ammattilaisia ja työntekijöitä. Yhdessä ideat alkavat pulputa, kurssilaiset inspiroivat ja innoittava toisiaan.

On ollut hyvä, että kokeilu on tapahtunut ammattitaitoisten ihmisten ohjauksessa ja neuvonnassa. Yksin toimintavälineiden käyttömahdollisuuksia olisi vaikea ajatella, nyt voi jopa itsekin kehitellä jotakin.

Yksin ei myöskään aina ole helppo ryhtyä tutustumaan toimintavälineeseen, vaikka siihen syystä tai toisesta olisi mahdollisuuskin.

Vaikka olis joku pyörä tuolla, ei sitä yksin tule avattua ja katottua, että mitä tää on syöny; on semmonen pieni pelko, että saankohan mä kasattua sitä sitten enää. Kurssilla se tehtiin yhdessä ja jos tuli jotakin moka, pysty kysymään muilta. Yhdessä myös huomaa, että aijaa! hei! tääkin osa liikkuu. Iteseen kun tekee, sellaiset voi jäädä huomaamatta. Porukassa aina joku on jotakin välinettä käyttäny ja sanoo, että hei täs kannattaa tälle ja tälle tehdä; sitä ei ite ois välttämättä ikinä hoksannut.

Toisilta saa tukea, tietoa ja turvaa, joka aikaan koituu hyödyksi, kun itse käyttää toimintavälineitä tai opastaa muita aidoissa asiakastilanteissa tai perheenjäsenten kesken. Aikuis-Malikkeen toimintavälinekoulutuksen yhdeksi vahvuudeksi koettiin juuri muut osallistujat, vuorovaikutus heidän kanssaan.

Yhteenveto

Toimintavälinekoulutuksen hyöty välineitä käytettäessä näkyy sekä konkreettisesti käyttöosaamisena että henkisinä valmiuksina käyttää toimintavälineitä asiakkaan tai oman lapsen kanssa. Koulutuksissa myös ammatillinen ja muu sosiaalinen verkosto laajenee, mistä myös voi erilaisissa tilanteissa ja olosuhteissa olla hyötyä; tieto, ideat, kokemukset ja innoitus leviävät.

6. Toimintavälineiden vuokraaminen mahdollistaa pääsyn ja osallisuuden

”Kun saatiin kärryt, oli kuin oltaisiin saatu uusi elämä!”

Kun haastateltavat kuvailivat, mitä toimintavälineiden vuokraaminen on mahdollistanut, he mainitsivat liikkumisessaan tukea tarvitsevan ihmisen pääsyn paikkoihin, jonne ”muuten ei olisi menemistä”, osallisuuden kokemukset, luontoelämykset ja tunteen siitä, että itsekkin osallistuu aktiivisesti toimintavälineen käyttämiseen avustajasta huolimatta.

Mitä välineiden vuokraaminen mahdollisti?

Kun haastateltavat arvioivat, mitä toimintavälineiden vuokraaminen on tehnyt mahdolliseksi, kaikki nostivat ensimmäiseksi esille asiakkaan tai oman lapsen näkökulman. Siinä painottuivat muiden mukaan pääseminen, elämykset ja sellaisten asioiden kokeminen, mikä tavallisesti ei olisi mahdollista.

Mitä mahdollisti? Vaikka mitä! Jos vain on oikeat ihmiset paikalla, voi tehdä vaikka mitä.

Mahdollistaa hyvin paljon muitten ihmisten kanssa olemista, sellaista osallistumista. Se on aika paljon korvien välissä, se rajoitus, että mitä voi tehdä ja mitä ei, ja toimintavälineiden avulla pystyy tekemään melkeen mitä vaan. Liikkuminen on aika paljon mielikuivutuksesta kiinni.

Toimintavälinekoulutukseen osallistuneet alan työntekijät ja liikkumiseen erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmat suhtautuivat toimintavälineiden antamiin mahdollisuuksiin avarasti, innostuneesti ja ennakkoluulottomasti. Asiakkaan tai oman lapsen ilo oli tärkeä motiivi hankkia toimintavälineitä yksikön tai perheen käyttöön.

Eräs pyörätuolissa istuva tyttö pääsi Hippocampella samaa luontopolkua kuin me. Ei kahta – kolme tuntia oltu sillä retkellä, mutta hän on jo monta kertaa kysynyt, koska mennään taas metsään makkaraa paistamaan. Kyllä se oli hänelle

aikamoinen elämys, hän rakasti sitä, ettei maasto ollut tasasta ja että välillä oli jalat taivasta kohti ylämäessä.

Juuri luontoon pääseminen on toimintavälineiden käyttäjille voimakas elämys ja jotakin, mihin tavallisessa arjessa ei yleensä ole samanlaisia mahdollisuuksia kuin muilla.

Erityistä tukea tarvitsevat lapset ja aikuiset pääsevät esimerkiksi laavulle. Päästään määräpaikkaan. He kokevat, tuntevat, haistavat saman kuin muutkin.

Monet pyörätuolin käyttäjät eivät ole olleet koskaan veden päällä, tai viime kerrasta on kauan. Näkee, että se on heille elämys ja kokemus. Hyvänen aika, antaahan luonto niin sanotulle terveellekin ihmiselle elämystä ja kokemusta, tottakai se antaa myös näille ihmisille!

On riemukasta päästä maastoon, joka on vähän mukuraista, samaten jossain polkupyörässä, kun vauhti tuntuu ja on vähän korkeemmalla. Me käytiin pyörillä pitkillä lenkeillä, tuleehan siinä ihan erilainen ulottuvuus ympäristöön.

Sen lisäksi, että toimintavälineet mahdollistavat pääsemisen muiden mukaan, ulos neljän seinän sisältä, haastateltavat pitivät tärkeänä, että ulkona päästään liikkumaan muuallakin kuin tasaisella asfaltilla. Jotkut korostivat, että asfaltoiduilta piha-alueilta, kaduilta ja teiltä poikkeaminen ei ole kaikille itsestään selvää, vaan se voi olla joillekin todella elämys arkipäivien virrassa.

Luonto tarjoaa elämyksiä, joita ei sisällä eikä aina pihassakaan saa, se virittää kaikki aistit. Esimerkiksi Hippocampessa tuntee maaston tuppurat, tuuli tuntuu iholla, kasvoille pyrkivät heinät ja puskiensa oksat; korvat erottavat tuulen suhinaa, veden solinaa ja lintujen laulua; nenä ottaa metsän, heinikon, nuotion ja käristyvän makkaran tuoksut.

Toimintavälineet mahdollistavat pääsyn sellaisiin maastoihin, jonne muuten ei olisi mitään asiaa. Moni sellainen on päässyt erämaahan, joka on jo ajatellut, ettei pääse sinne ikinä. Kun saatiin maastorattaat, oli kuin oltaisiin saatu uusi elämä!

Päästään liikkumaan tonne metsään, ja toi pyörähän on ehdoton ykkönen, siinä saa sitä vauhdin hurmaa ja vapauden tunnetta. Sillä ei ole mitään merkitystä, juokseeko siinä kolme rinnalla, he kokevat ajavansa sitä pyörää, vaikka siin olis kuinka monta avustajaa.

Toimintaväline mahdollistaa pääsyn "mahdottomiin" paikkoihin ja ympäristöihin, mutta lisäksi se voi antaa ihmiselle, joka tarvitsee liikkumiseen tukea, kokemuksen omatoimisuudesta, siitä, että se on juuri hän, joka osallistuu ja toimii.

Metsä- ja laavuretkille pääsemisen lisäksi huomattavan moni haastateltava otti puheeksi vesille pääsemisen, joka voi olla useille liikkumiseen tukea tarvitseville ihmisille uusi ja yllättävä elämys.

Puhallettava kanootti mahdollistaa sellaisen asennon, ettei tullut hankautumia, kuten tavallisessa kanootissa, ja puhallettavaa on mahdoton saada kaatumaan, joten se toi turvallisuuttakin. Ihmiset innostu siitä ihan hirveästi, ja semmosetkin, jotka ei oo ikinä kanootilla meloneet, rohkaistuivat kokeilemaan.

Melonta ja muu vesillä liikkuminen voi olla perheiden yhteinen harrastus. Erilaisten toimintavälineiden ja ratkaisujen avulla tukea liikkumiseen tarvitseva perheenjäsen pääsee osalliseksi yhteisistä harrastuksista. Yhteisistä harrastuksista nousi esille myös talviliikunta, siitä etenkin hiihto ja laskettelu, joihin liitty-

viä toimintavälineitä ja ratkaisuja lueltiinkin runsaasti. Muun muassa ryhmä- ja hoivakodeissa, päivätoimintakeskuksissa ja oppilaitoksissa toimintavälineet mahdollistivat sen, että koko ryhmä pääsi mukaan. Kenenkään ei tarvinnut jäädä pois eikä kenellekään tarvinnut keksiä korvaavaa tekemistä. Tässä yhteydessä pyörien ja kärryjen lisäksi mainittiin tandemsauvat.

Tandemsauvat mahdollistivat ryhmässä pysymisen ja ryhmänä liikkumisen, kun kukaan ei jäänyt polun varteen haabuilemaan. Sauvojen käyttäjä tykkäsi kävellä niiden avulla, hänen oli helpompi pysyä mukana.

Osallistumisen sekä uusien kokemusten ja elämysten saamisen lisäksi toimintavälineiden vuokraaminen mahdollisti haastateltavien mukaan erilaisten ideoiden syntyminen. Jokin toimintavälineeseen liittyvä ratkaisu saattoi inspiroida kehittämään ajatusta edelleen, soveltamaan välinettä juuri tietyn ihmisen tarpeita vastaavaksi. Lisäksi vuokraaminen on mahdollistanut erilaisten välineiden kokeilemisen esimerkiksi ennen ostopäätöksen tekemistä.

Yhteenveto

Toimintavälineiden vuokraaminen mahdollistaa sellaisten ihmisten osallistumisen, joilla on haasteita liikkumisessa. He pääsevät sinne, minne muutkin, ja saavat mahdollisuuden kokea ja aistia samoja asioita kuin muutkin. Perheille toimintavälineet mahdollistavat kaikkien osallistumisen yhteiseen harrastukseen. Luonto korostuu haastatteluaineistossa sinä ympäristönä, jonne on erityisen tärkeää päästä ja joka tarjoaa erityisen paljon elämyksiä luonnosta itsestään, siellä toimimisesta sekä yhdessäolosta.

7. Arkista liikkumista lisäävät välineet ja ratkaisut

"Pitää päästä ulos talosta ja pois pihasta"

Haastatteluaineistossa korostui, että toimintavälineet tai ratkaisut, jotka lisäävät liikkumisessaan tukea tarvitsevien ihmisten arki-liikkumista, ei tarvitse olla suuria ja ihmeellisiä; pienet yksinkertaiset oivallukset voivat olla sellaisia. Olennaista on päästä sinne, minne muutkin. Käytännön ratkaisujen rinnalle kaivattiin 'henkisiä apuvälineitä', joilla

viitattiin asenteiden ja ajatustapojen muuttamisen tarpeeseen.

Millaiset apu- ja toimintavälineet tai ratkaisut lisäävät asiakkaittesi tai perheenjäsenesi arkista liikkumista?

Sellaisille toimintavälineille tai ratkaisuille,

jotka lisäävät erityistä tukea tarvitsevan ihmisen arkista liikkumista, haastatteluista löytyi muutama yhteinen tekijä. Ensinnäkin välineen on mahdollistettava liikkuminen ulos neljän seinän sisästä, eikä vain sisästä, vaan myös pois pihasta.

Käytössä olevat, kunnalta lainatut pyörätuolit ja rollaattorin riittävät sisällä liikkumiseen, mutta ulkona pitäisi päästä enemmän liikkumaan. Kunnalta lainaksi saadut ulkoilurattaat ovat raskaita ja jäykkiä, Malikkeen rattailla asukasta olisi kevyempi liikuttaa.

Meillä on kolme vaikeavammaista asukasta, he kaikki käyttävät pyörätuolia. Me kaivattais sellaista peliä, jolla he pääsisivät pois tästä pihalta, laavulle ja kaikkialle muuallekin.

Liian pienet ympyrät ahdistavat ketä tahansa, elinpiirin laajentaminen kodin ja pihan ulkopuolelle on tärkeää ihmisen henkisellevä hyvinvoinnille.

Toiseksi välineiden ja ratkaisujen on so-

vittava vuodenaikaan ja olosuhteisiin. Esimerkiksi talvella arkista liikkumista voisivat edistää erilaiset kelkkaratkaisut. Esimerkiksi eräessä sisäoppilaitoksessa opiskelijoiden käytössä on tavallista isompi potkukelkka. Se on lisännyt oppilaiden liikkumista, he siirtyvät sillä paikasta toiseen, menevät talosta taloon.

Talvella olisi hyvä sellaiset karrut, joilla lasta voisi työntää lumisella tiellä, pyörätuolia lumessa on liian raskas työntää. Uskoisin, että hänen koulussaan on sama ongelma. Pehmeässä lumessa liikkumisen lisäksi tarvittaisiin ratkaisu, joka auttaisi liikkumaan kovalla lumella.

Jos pyörätuoliin sais alle sukset tai jalakset, se helpottais hirveesti talvella.

Muista talviajan arkiliikkumista helpottavista välineistä mainittiin mönkijä, potkukelkka, pulkka ja lumikengät. Sulan maan aikana liikkumista helpottaisivat erilaiset pyörät ja karrut. Kaikki haastateltavat eivät yksilöineet vä-

lineitä tai ratkaisuja, vaan he totesivat yleisesti, että pienikin idea voi olla käännteentekevä apu arkisessa liikkumisessa.

Semmoisia simppeleitä juttuja. Arkisena ratkaisuna tulee mieleen, kun normaaliin pyörätuoliin lisättiin yksi isompi pyörä siihen eteen ja saatiin ne kaksi pikkupyörää ilmaan. Jo se helpotti liikkumista tosi paljon. Jotain tämmöstä.

Kaikkina vuodenaikoina apua olisi erilaisista tukiratkaisuista, joilla saadaan esimerkiksi hyvä, tukeva ja turvallinen istuma-asento erilaisissa välineissä. Esimerkkinä mainittiin istuintyynynt kanoottiin tai veneeseen. Yksilöidysti ratkaisuja kaivattiin esimerkiksi opilaitoksen talutusratsastukseen.

Ratsastuksen apu- ja toimintavälineet edistäisivät opiskelijoidemme talutusratsastusta. Nyt törmää asenteeseen, että eiväthän he voi ratsastaa, eivät pääse hevosen selkään eivätkä pysy siellä. Mutta ratsastamiseen on paljon välineitä. Tämä on enemmän asennekysymys.

Ehkä arkista liikkumista edistäisikin yksittäisiä välineitä enemmän asenteiden ja ajattelutapojen muutos. Osa haastateltavista on kohdannut ainakin jonkin verran ei onnistu, ei pysty eikä ole tarpeen -sisältöisiin asenteisiin, kun on ollut kysymys erityistä tukea tarvitsevien ihmisten arkisesta liikkumisesta. Jotkut haastateltavat olivat törmänneet jopa sellaiseen ajattelutapaan, ettei kovin vammaisen ihminen pysty saamaan mitään irti toimintavälineiden mahdollistamista toiminnoista!

Henkiset esteet pitäisi raivata ensin pois, sitten erilaisten toimintavälineiden ja ratkaisujenkin saaminen käyttöön voisi helpottaa.

Henkinen este on esimerkiksi siinä, että helposti ajatellaan jostakin, vaikka retkelle lähtemisestä, olevan vaivaa. Pitäisi osata kiinnittää huomio siihen, miten palkitsevaa se osallistujille on ja nähdä se hyvä, mikä liikkeelle lähtemisestä tulee palkinnoksi. Ehkä eniten kaipaankin juuri 'henkisiä toimintavälineitä'.

Toimintavälineet eivät yksin liikuta ketään. Tarvitaan ihmisiä, auttavia, tukevia, mahdollistavia käsiä. Tarvitaan myönteisiä asenteita, liikkumaan ja osallistumaan pääsemisen tärkeyden ymmärtämistä nimenomaan erityistä tukea liikkumiseensa tarvitsevan ihmisen näkökulmasta. Eräs haastateltava ehdotti liikkumisystävää, ihmistä, joka haki si pois neljän seinän sisästä.

Haastatteluaineistossa muistutettiin, että myös päättäjien pitäisi tarkistaa asenteitaan ja ajattelutapojaan, jotta erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden ei heidän vuokseen tarvitsisi pysytellä omissa oloissaan kotona.

Terveystuon apuvälineiden, rollaattorin ja sellaisten, saaminen on suhteellisen helppoa, mutta jos ajattelee vähän laajemmin välineitä, jotka luokitellaan soveltavan liikunnan apuvälineiksi, esimerkiksi erilaisia pyöriä, niin kyllä niiden saatavuus on huonompaa.

Haastatteluaineistossa esiintyneen kritiikin mukaan päättäjät eivät aina ymmärrä, että ihmisen elämä on kokonaisuus, johon voi kuulua sekä rollaattorin että maastokarrin tarve – maastokarrin tai ratsastuksen tukiratkaisu voi olla erityistä tukea tarvitsevalle ihmiselle yhtä tärkeä kuin rollaattori tai pyörätuoli. Ihmisen elämä erilaisine tarpeineen on kokonaisuus, ja on perusteetonta luokitella jotkut välineet välttämättömiksi apuvälineiksi ja jotkut "vain" vapaa-ajan välineiksi.

Yhteenveto

Erityistä tukea tarvitsevien ihmisten arkista liikkumista edistävät tarkoituksenmukaiset, vuodenaikaan ja olosuhteisiin sopivat apu- ja toimintavälineet. Useissa haastatteluissa korostui, ettei ratkaisujen tai välineiden tarvitse olla kovinkaan kummoisia, kun niistä jo voi olla paljonkin hyötyä. Aineistossa nähdään tärkeäksi myös 'henkiset apuvälineet', eli asenteiden ja ajattelutapojen muuttuminen apu- ja toimintavälineiden merkitystä ymmärtäväksi.

8. Toimintavälineiden vuokraamisen esteitä ja edistäjiä

Toimintavälineiden vuokraamisen ja käyttämisen esteet ja mahdollistajat jäsenyivät haastatteluaineistossa seuraaville alueille: fyysiset, taloudelliset, tiedollis-aidolliset ja asenteelliset sekä itse välineisiin liittyvät tekijät.

Millaisia esteitä koet olevan toimintavälineiden vuokraamiselle/käyttämiseksi? Mikä/mitkä seikat mahdollistaisivat toimintavälineiden vuokraamisen jatkossa?

Fyysiset tekijät

Fyysisiä tekijöitä ovat esimerkiksi välimatkat ja kuljetusmahdollisuudet. Vaikka toimintavälineitä on mahdollista lähettää rahtina eri puolille Suomea kaukaakin, vuokraajalle saattaa silti jäädä kuljetusongelmia. Monet välineet ovat kookkaita ja niiden kuljetamiseen tarvitaan riittävän tilava auto, jolla välineet voidaan kuljettaa sekä vuokraajan luokse että varsinaiselle käyttöpaikalle, vaikkapa rantaan, retkipolun alkuun tai laavun läheisyyteen. Joskus toimintavälinettä on mahdollista käyttää heti omassa pihapiirissä, mutta ei suinkaan aina.

Pitkä matka käyttöpaikkakunnan ja Malike-vuokraamon välillä saattaa estää toimintavälineen vuokraamista myös siten, että välineeseen ei ole aivan yksikertaista käydä tutustumassa etukäteen. Niihin voi tutustua kyllä erilaisissa tapahtumissa, mutta niitäkään ei välttämättä satu lähialueille tai niissä ei aina pääse muuten käymään. Jos henkilökuntaa on vähän, irrottautuminen tutustumisreissulle voi olla vaikeaa.

Fyysiset esteet saattavat liittyä myös henkilökuntaan, jonka tulisi avustaa asiakasta toimintavälineen käyttämisessä. Avustaminen voi tarkoittaa raskastakin nostelua, johon yhden työntekijän voimat eivät välttämättä riitä, ja esimerkiksi luontoretkeillä saatetaan tulla tilanteita, joista selviämiseen työntekijän omat fyysiset voimat ovat liian pienet. Esimerkiksi maastokärry saattaa rikkoutua maastoon siten, ettei työntekijä selviä tilanteesta omin fyysisin voimin. Pitää jaksaa työntöä, nostaa, pidellä, vetää. Työntekijöitä

tarvitaan aina riittävä määrä sellaisiin tapahtumiin ja tilanteisiin, joissa etenkin raskaita ja suuria toimintavälineitä on tarkoitus käyttää.

Työntekijöiden määrä on tärkeä myös siksi, että jos heitä on vähän, heidän työaikaansa kuluu asiakkaiden 'perushoitoon', eikä sitä jää esimerkiksi retkiin, jolloin toimintavälineitä on turha vuokrata.

Jos toimintavälineiden vuokraamisen ja käyttämisen fyysiset esteet käännetään mahdollistajiksi, vuokraamista edistäisivät toimintavälineiden helppo kuljetettavuus, mahdollisuus käydä helposti tutustumassa niihin etukäteen, niiden käyttämiseksi sopivat fyysiset olosuhteet, työntekijöiden riittävä määrä ja riittävät fyysiset voimat.

Taloudelliset tekijät

Taloudelliset esteet koetaan haastatteluaineiston perusteella melko vähäisiksi; toimintavälineiden vuokraushintoja pidettiin enimmäkseen kohtuullisena. Kalliiksi koettu hinta olisi vuokraamisen ilmiselvä este.

Vaikka hintoja yleisellä tasolla pidettiin enimmäkseen kohtuullisina ja siedettävänä, osa haastateltavista totesi, että yksittäiselle vuokraajalle, esimerkiksi eläkkeellä olevalle kehitysvammaiselle, välineen vuokraaminen omista varoista on kuitenkin hintavaa, etenkin, jos hänen on maksettava avustajakin välineen käyttämiseen. Kunnat voivat tulla taloudellisesti vastaan toimintavälineiden vuokraamisessa, mutta osa haastateltavista pelkäsi kuntaliitosten vaikutuksia. Pari heistä totesi, että ennen liitosta heidän pienessä kunnassaan oli ymmärretty hyvin toimintavälineiden tarve, mutta kuntaliitoksen jälkeen tilanne voi olla toinen.

Tiedollis-aidolliset ja asenteelliset tekijät

Jos toimintavälineitä ja niiden vuokraamismahdollisuuksia tunnetaan huonosti, ei niitä myöskään vuokrata. Samoin on osaamisen laita: jos niitä ei osata käyttää, niitä ei uskalleta tai nähdä tarpeelliseksi ottaa vuokral-

le. Tarvitaan tehokasta tiedottamista ja kouluttamista.

On huomattu ihan käytännössä, että vaikka otettais kuinka hienoja välineitä johonkin tapahtumaan, mutta ite on ainoa, joka tuntee niiden käytön ja muu henkilökunta ei ole niitä ikinä nähnytkään, silloin siitä yksinkertaisesti ei tuu mitään. Kun henkilökunta ei osaa, se ei pysty rokkaseen jotain kohderyhmäläistäkään kokeilemaan.

Ilman tietoa ja koulutusta on vaikea ymmärtää toimintavälineiden merkitystä käytännössä. Haastatteluissa toivottiinkin, että Malike tiedottaisi tehokkaasti toimintavälineiden merkityksestä kuntapäätäjille, mutta myös esimerkiksi apuvälineyksiköille, joissa parin haastateltavan kokemuksen mukaan ei aina tiedetä eikä ymmärretä niistä riittävästi.

Tieto lisää ymmärrystä ja voi muuttaa asenteita sekä rohkaista monin tavoin. Siksi toimintavälineistä tiedottamista ja koulutusta pitää ylläpitää ja suunnata tehokkaasti

myös vanhemmille. Jotkut vanhemmat ovat arkoja käyttämään toimintavälineitä, tai he saattavat ajatella, ettei heidän lapsensa pysty hyötymään niistä. Jotkut vanhemmat taas eivät syystä tai toisesta kunnolla hoksaa tai säisistä ajatusta, että toimintavälineen käyttäminen voisi koskea heitäkin ja heidän lastaan.

[Koulutuksessa ja tiedottamisessa] perheisiin pitäisi panostaa. Ei riitä, jos lapsi ja hänen kanssaan työskentelevät tietävät jonkin välineen ja ovat sitä kokeilleet, perheiden pitäisi myös tutustua laitteisiin ja päättää ottaa niitä vuokralle, vain tätä kautta lasten liikkuminen ja toimintavälineiden vuokraaminen lisääntyvät. Vanhempien pitäisi edes kerran nähdä, miten lapsi menee jollain laitteella. Ei saa katsoa vain syrjästä, että onpas Jessellä tuolla kivaa. Hänellä voisi olla kivaa joka viikko, jos vanhemmat ovat siinä hommassa mukana.

Haastatteluaineistossa todetaan myös, että välineiden vuokraaminen voi perheissä estyä siksi, etteivät vanhemmat (vielä) ole sinuja lapsensa vamman kanssa. He ajattelevat, ettei heidän lapsensa voi tehdä samoja asioita kuin muutkin tai he saattavat olla ilivarovaisia.

Jos vanhemmat ei oo päässy sinuiksi lapsen vamman kanssa, välineiden vuokraaminen voi jäädä, eikä niistä ehkä oteta selvääkään, ei kokeilla, ei mietitä, voisiko. Ja ajatellaan, että ei lapsi pysty tätä tekemään eikä varsinkaan meidän perhe pysty lähteen lapsen kanssa tekemään keskenään, vaan että siihen täytyy olla ulkopuolisia ihmisiä.

Haastatteluaineistossa todetaan, että vanhempien kannattaisi oivaltaa oma roolin sa toimintavälineiden käyttäjinä: niitä voidaan todella ottaa vuokralle omaan käyttöön, oman perheen kesken. Koulutus välineiden käyttöön on hyödyksi, mutta kaikkien toimintaan ei tarvita ammattilaista mukaan. Vanhemmat ovat asiantuntijoita hekin.

Toimivinta voisi olla, jos vanhemmat ja ammattilaiset pitäisivät toisiaan yhteistyökumppaneina. Tällöin toimintavälineistä ja

niiden käytöstä voitaisiin keskustella esimerkiksi koulun tai toimintakeskuksen kanssa, niiden käyttämisestä vallitsisi yhteisymmärrys ja tavoite – arkiliikkumisen ja osallistumisen mahdollistaminen – olisi yhteinen. Liikkumiseensa tukea tarvitseva ihminen hyötyisi toimintavälineistä parhaiten, kun koko hänen lähipiirinsä ymmärtäisi niiden merkityksen, olisi niistä kiinnostunut sekä osaisi ja haluaisi niitä käyttä.

Kiinnostus toimintavälineisiin ja niiden tarjoamiin mahdollisuuksiin liittyy muun muassa elämäntapoihin ja harrastuksiin. Aineiston perusteella jo sekin, kokeeko ihminen itsensä liikunnalliseksi vai ei, vaikuttaa toimintavälineistä kiinnostumiseen. Myös työhön ja ammattiin liittyy kyseenalaistamattomia ”itsestäänselvyyksiä”. Helposti oletetaan esimerkiksi, että kaikki, jotka ovat tekemisissä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten kanssa, ovat automaattisesti myös kiinnostuneita toimintavälineistä, niiden opettelusta ja käyttämisestä. Näin ei välttämättä ole, vaan joskus kiinnostus pitää vasiten herättää, tutustumiseen ja opettelemiseen pitää innostaa ja rohkaista, käyttämistä pitää ylläpitää. Kiinnostus voi puuttua yhtä hyvin asiakkaalta itseltään kuin työntekijältä tai vanhemmalta.

Toimintavälineiden vuokraamista ja käyttämistä voidaan edistää myös kyseenalaistamalla silloin tällöin asioita, joita helposti pidetään itsestäänselvyyksinä. Kyseenalaistamisen kautta voi avautua uusia mahdollisuuksia ja keinoja edistää toimintavälineiden käyttämistä ja vuokraamista, erilaisten mahdollisuuksien oivaltamista ja kaikkien osapuolten kokemaa toiminnan mielekkyyttä.

Toimintavälineisiin liittyvät tekijät

Toimintavälineiden käyttämiseen ja vuokraamiseen liittyvät myös niiden saatavuus, kunto ja vuokraamisen helppous. Jos välineitä on saatavissa hyvin, suhteellisen läheltä ja ne tulevat perille huollettuina ja ehjinä ja niiden hinnoittelu on ymmärretty oikein, niitä todennäköisesti vuokrataan toistamiseenkin. Hyvät kokemukset näissä asioissa edistävät vuokraamista, huonot estävät.

Toimintavälineisiin ei keskimäärin koh-

distunut moitteita, mutta jos halutaan edistää niiden käyttämistä ja vuokralle ottamista, harvoinhinkin moitteisiin kannattaa kiinnittää huomiota.

Itte ehkä kestäisikin välineitten kanssa pettymyksiä ja yllätyksiä enemmän, kun on fyysisesti kykenevä. Mutta asiakkaitten kanssa ei auttas mihinkään puskiin jäädä, he muistaa sen. Välineiden huollon ja kunnan pitää olla sellaisia, ettei niistä tarvitse reklamoida.

Tai kun ollaan lähdössä ja porukka on innoissaan, niin sitten pitääkin todeta, että ei nyt ihan vielä, ensin pitää korjata tää, tiukata ja pumpata, tai että akku on tyhjä, pistetään puoleks päiväksi laturiin. Tai se

on tosi iso pettymys meidän ihmisille, jos pyörässä onkin joku jarruvika ja pitääkin vain jäädä ajamaan taloa ympäri.

Asiakkaat pettyvät, jos suunnitelmat eivät toteudu tai muuttuvat kovasti, ja työntekijä pettyy asiakkaiden puolesta – on peruttava suunnitelmat ja lupaukset tai muutettava niiden sisältöä.

Etenkin asiakkaiden vuoksi on erityisen tärkeää, että toimintavälineet ovat käyttökunnossa silloin, kun on tarkoituskin. Vaikka työntekijät ehkä kestävät ja ymmärtävät oman pettymyksensä paremmin kuin asiakkaat, huonot kokemukset vaikuttavat vuokraamispäätöksiin. Välineet on pidettävä siinä kunnossa, ettei vuokraajan tarvitse reklamoida.

Fyysiset tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • välimatkat • kuljetusmahdollisuudet • henkilökunnan fyysiset voimat • henkilökunnan määrä
Taloudelliset tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • hintojen suuruus • päättäjien vastaantulo
Tiedolliset, taidolliset, asteelliset tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • välineiden ja vuokraamismahdollisuuksien ja käytäntöjen tunteminen • tieto, koulutus • asenteiden myönteisyys ja toimintavälineisiin liittyvien tarpeiden ymmärtäminen • vanhempien suhtautuminen (onko esim. ylisuojelua, ovatko sinut lapsen vamman kanssa)
Välineisiin liittyvät tekijät	<ul style="list-style-type: none"> • välineiden saatavuus • välineiden kunto ja huolto • vuokraamisen helppous • aiemmat kokemukset välineistä, käytöstä ja vuokraamisesta

Yhteenvetotaulukko välineiden vuokraamiseen ja käyttämiseen vaikuttavista tekijöistä

9. Yhteenveto koko raportista

Huhtikuun 2008 toimintavälinekoulutuksen tärkeimpänä ja parhaimpana antina pidettiin henkilökohtaista tutustumista toimintavälineisiin, niiden kokoamista, purkamista ja kokeilua vaihtelevassa maastossa asiakkaiden kanssa. Tutustumisessa ja kokeilemisessa oli antoisaa, että sen saattoi tehdä kollegojen, Malikkeen asiantuntijoiden ja perheiden kanssa. Varsinkin uusiin välineisiin tutustuminen oli kiinnostavaa.

Koulutus sai kritiikkiä ajankäytöstä: aikaa koettiin olevan liian vähän. Haastateltavat olisivat halunneet lisää aikaa tutustua välineisiin rauhassa, ja välineitä olisi saanut olla enemmän. He ehdottivat ongelman korjaamista esimerkiksi pidentämällä koulutusta yhtäjaksoisesti kolmeen päivään tai järjestämällä sen pieninä sarjoina tietyn ajan kuluessa. Asiakkaita olisi saanut olla mukana enemmän, ja olisi hyvä, jos koulutukseen voisi tulla mukana oman asiakkaan.

Lisäksi olisi tärkeää, että samaan koulutukseen osallistuisi mahdollisimman moni sellainen ihminen, joka on liikkumisessa tukea tarvitsevan ihmisen lähipiirissä päivittäin. Aikuis-Malikka tulisi aktiivisesti tiedottaa koulutuksista.

Koulutustarpeet kiteytyivät haastateltavien osalta välinekoulutuksiin. Myös palveluohjaamista tukevaa koulutusta kaivattiin. Kun haastateltavat arvioivat alueellaan ilmeviä koulutustarpeita, h tulivat siihen tulokseen, että pitäisi lähteä liikkeelle perustietouden levittämisestä: Mitä ovat Aikuis-Malike ja Malike, mitä toimintavälineet ovat, miten niitä voi vuokrata ja niin edelleen.

Haastateltavien kiinnostus koota tai organisoida verkostoa alueelliseen koulutukseen vaihteli suuresti. Kiinnostukseen vaikuttaa muun muassa oma luonne ja elämäntilanne, työnkuva ja asema työpaikalla, työuran pituus ja valmiiden verkostojen olemassaolo sekä yleinen aktiivisuus ja harrastuneisuus niissä asioissa, joita koulutus koskettaisi.

Haastateltavat ovat hyödyntäneet toimintavälinekoulutuksen vuokraamalla toiminta-

välineitä, arvioimalla niitä omaksi tai vuokralle hankkimista varten, järjestämällä tilaisuuksia ja tapahtumia, joissa niitä on esitelty sekä neuvomalla, ohjaamalla ja opastamalla asiakkaita toimintavälineiden käyttötilanteissa. Koulutuksen aineetonta hyötyä ovat olleet aina jopa asenteisiin asti vaikuttavat oivallukset, rohkeuden ja itseluottamuksen vahvistuminen sekä myös henkinen valmius käyttää toimintavälineitä. Koulutuksen hyödyntäminen tulevaisuudessa kulkee näitä samoja polkuja.

Osa haastateltavista on vuokrannut toimintavälineitä koulutuksen jälkeen, mutta ei välttämättä koulutuksen seurauksena. Monilla nimittäin oli kokemusta toimintavälineistä ja niiden vuokraamisesta jo entuudestaan, ja he olivat tulleet kurssille tutustumaan uusiin välineisiin ja ratkaisuihin. Ensikertalaiset innostuivat vuokraamisesta, osa olikin vuokrannut heti kesään ja syksyyn sopivia välineitä, osa suunnitteli vuokraamista.

Koulutus antoi toimintavälineiden käyttämiseen konkreettista osaamista ja taitoa, ja sitä kautta uskallusta ja rohkeutta. Asiakkaille toimintavälineet mahdollistivat pääsyn sinne, minne muutkin, osallisuutta, kokemusta toimijana olemisesta sekä rikkaan kirjon luontoelämyksiä. Perheille toimintavälineet mahdollistavat yhteisiä harrastuksia. Työntekijät ja ammattilaiset saavat iloa siitä, että asiakas nauttii ja iloitsee. Moni toi esille myös, että koulutus luo turvallisuutta toimintavälineiden käyttötilanteisiin.

Toimintavälineiden vuokraamisen esteet ja edistäjät jakautuvat aineistossa fyysisiin, taloudellisiin, tiedollis- ja taidollisiin ja asenteellisiin sekä välineisiin liittyviin tekijöihin. Jos toimintavälineen vuokraaminen, kuljettaminen ja käyttäminen on helppoa, jos välineitä on saatavissa silloin, kun niitä tarvitaan, jos vuokra on kohtuullinen, jos välinettä osataan käyttää, jos se on huollettu ja hyvässä kunnossa ja jos aiemmat kokemukset sen vuokraamisesta ja käyttämisestä ovat myönteisiä, vuokraamisen edellytykset ovat kunnossa.

LIITE

Toimintavälinekoulutuksen arviointi, haastattelujen kysymysrunko

Taustatiedot

Nimi, asuinpaikka
Oletko lähi-ihminen / Malike-vuokraamon työntekijä / ammattilainen?
Miksi osallistuit toimintavälinekoulutukseen?
Kuka maksoi koulutuksen (esim. korvasiko työnantaja sen)?
Saitko käyttää koulutukseen työaika?

Koulutuksen vaikutus

Miten olet hyödyntänyt koulutuksen antia käytännössä?
Miten aiot hyödyntää koulutuksen antia tulevaisuudessa?
Oletko vuokrannut toimintavälineitä Malike-vuokraamosta koulutuksen jälkeen? Mitä välineitä?
Millaista hyötyä koulutuksesta oli välineitä käytettäessä?
Mitä välineiden vuokraaminen mahdollisti?
Millaista esteitä koet olevan toimintavälineiden vuokraamiselle/käyttämiseksi?
Mikä/mitkä seikat mahdollistaisivat toimintavälineiden vuokraamisen jatkossa?

Koulutuksen arviointi ja kehittäminen

Mikä koulutuksessa oli parasta; mitä se antoi sinulle?
Mitä jäit kaipaamaan? Miten kehittäisit koulutusta, esim. muuttaisit sitä?
Millaisia koulutuksia arvioit tarvitsevasi jatkossa?
Millaisia koulutustarpeita arvioit alueellasi olevan?
Millaiset apu- ja toimintavälineet/ratkaisut olisivat yksikkösi/asiakkaittesi arkista liikkumista?
Oletko kiinnostunut organisoimaan/kokoamaan verkostoa alueelliseen koulutukseen?

AIKUIS-MALIKE-JULKAISUSARJA

Aikuis-Malikken julkaisusarjan kolme raporttia on julkaistu yhtenäisenä sarjana.

Ulos talosta, pois pihasta

Aikuis-Malikken toimintavälinekoulutukseen osallistuneet henkilöt kertovat arvioitaan koulutuksen ja toimintavälineiden merkityksestä. Koulutus järjestettiin Tampereella.

Uudestaan

Mitä toimintavälineet antavat ja mahdollistavat käyttäjille heidän itsensä mielestään? Haastattelut ja havainnot on koottu Aikuis-Malikken Erämaan kutsu-kurssilla Lieksassa ja Luontoon liikkumaan -kurssilla Repovedellä.

Oon oppinu niin paljon

Aikuis-Malike ja Satakunnan ammattikorkeakoulu (SAMK) avasivat onnistuneesti oppilaitosyhteistyön järjestämällä toimintavälinekoulutuksen sosionomi- ja fysioterapeuttipiskelijoille. Miten opiskelijat kokivat toimintavälinekoulutuksen ja millaiseksi he näkivät sen merkityksen tulevan ammattinsa näkökulmasta.

Tilaukset

Malike, sähköposti tilaukset@kvtl.fi
www.malike.fi

AIKUIS-MALIKE-DVD:T

Tahdon sinne minne Sinäkin

Dvd esittelee vaikeavammaisten aikuisten aktiivisen arjen ja osallistumisen mahdollisuuksia, osallistumista edistäviä toimintavälineitä, ympäristöjä sekä hyviä käytäntöjä, jotka ovat nousseet esille Aikuis-Malike-projektin toiminnassa.

Lähtökohtamme on vaikeavammaisten aikuisten oikeus monipuoliseen ja aktiiviseen elämään. Päämäärämme on löytää hyviä käytäntöjä ja ratkaisuja koti- ja asuinympäristössä liikkumisen sekä osallistumisen mahdollisuuksien edistämiseen.

Dvd-levyllä on mukana kooste, joka on käännetty ruotsiksi ja englanniksi.

Läpi ennakkoluulojen

Läpi ennakkoluulojen dvd on jatkoa Tahdon sinne minne sinäkin dvd:lle. Dvd esittelee vaikeavammaisten aikuisten aktiivisen arjen ja osallistumisen mahdollisuuksia, osallistumista edistäviä toimintavälineitä, ympäristöjä sekä hyviä käytäntöjä, jotka ovat nousseet esille Aikuis-Malikkaan toiminnassa.

Lähtökohtamme on vaikeavammaisten aikuisten oikeus monipuoliseen ja aktiiviseen elämään. Päämäärämme on löytää hyviä käytäntöjä ja ratkaisuja koti- ja asuinympäristössä liikkumisen ja osallistumisen mahdollisuuksien edistämiseen.

Dvd:llä on mukana koosteita, jotka on käännetty englanniksi ja ruotsiksi.

Tilaukset

Malike, sähköposti tilaukset@kvtl.fi
www.malike.fi

ULOS TALOSTA POIS PIHASTA

Raportissa tarkastellaan Aikuis-Malikkaan toimintavälinekoulutukseen huhtikuussa 2008 osallistuneiden henkilöiden arvioita koulutuksesta. Koulutukset järjestettiin huhtikuussa 2008 Tampereella, ja niissä oli yhteensä 19 osallistujaa. Raportissa luotaillaan toimintaväline-koulutuksen merkitystä sekä varsinaisen koulutuksen että toimintavälineiden kautta.

AIKUIS-MALIKE

Kenelle?

- Vaikeavammaiselle aikuisille henkilöille, heidän perheilleen ja lähi-ihmisille sekä ammattilaisille
- Vaikeavammaisella henkilöllä tarkoitamme ihmistä, jonka liikkumista vamma vaikeuttaa huomattavasti. Tällöin hän tarvitsee toisen ihmisen apua ja toimintavälineen voidakseen osallistua

Mitä?

- Osallistumisen mahdollisuuksia koti- ja asuinympäristössä
- Yhteisen ja merkityksellisen tekemisen, liikkumisen ja osallistumisen mahdollisuuksien edistämistä
- Toimintaa ja toiminnallista vertaistukea
- Verkostokoulutusta
- Toimintavälineuvontaa ja -ohjausta
- Tiedon jakamista
- Julkaisujen ja materiaalien tuottamista

Yhteistyö

Otamme mielellämme ideoita ja verkostotapaamiskutsuja vastaan!

Ota yhteyttä!

Malike
Sumeliuksenkatu 18 B 3. krs
33100 Tampere
www.malike.fi

